

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Birgitta Völlo

Föräldraansvar och barns rätt till assistansersättning

En undersökning av bedömningen av föräldraansvaret vid
assistansersättning till barn

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Martina Axmin

Termin för examen: Period 1 HT2020

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Introduktion till ämnet	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Forskningsläge	9
1.5 Begrepp	11
1.6 Metod och material	11
1.6.1 Rättsdogmatisk metod	12
1.6.2 Empirisk metod	13
1.6.3 Material	14
1.7 Perspektiv	15
1.8 Disposition	17
2 RÄTTIGHETER FÖR BARN MED EN FUNKTIONSNEDSÄTTNING	19
2.1 Introduktion	19
2.2 Barnkonventionen	19
2.2.1 Principen om barnets bästa	20
2.2.2 Barn med funktionsnedsättning	21
2.3 FN:s konvention om rättigheter för personer med en funktionsnedsättning	22
2.3.1 Rätt att leva självständigt	23
2.3.2 Respekt för hem och familj	24
3 HISTORIEN BAKOM LSS OCH ASSISTANSERSÄTTNINGEN	25
3.1 Strävan efter ett förbättrat stöd till människor med en funktionsnedsättning	25

3.2	En ny rättighetslagstiftning	27
3.3	Det delade huvudmannskapet	28
3.4	Personlig assistans	30
4	REGLERNA OM ASSISTANSERSÄTTNING	32
4.1	Grundläggande information om assistansersättningen	32
4.2	De rättsliga förutsättningarna för assistansersättningen	33
4.2.1	Personkrets	33
4.2.2	Grundläggande behov	35
4.2.3	Andra personliga behov	38
5	FÖRÄLDRAANSVARET	40
5.1	Föräldraansvaret i en historisk kontext	40
5.2	Föräldraansvaret i föräldrabalken	41
5.3	Föräldraansvaret i assistansersättningen	42
5.4	Kritik av bestämmelsen om föräldraansvaret	44
6	INLEDNING TILL DEN EMPIRISKA UNDERSÖKNINGEN	47
6.1	Syfte och disposition	47
6.2	Val av instans och tidsperiod	47
6.3	Etiska överväganden	48
7	RESULTAT AV DEN EMPIRISKA UNDERSÖKNINGEN	50
7.1	Grundläggande information om avgöranden	50
7.2	Personlig hygien och av- och påklädning	52
7.3	Kommunikation	55
7.4	Annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade	56
7.5	Andra personliga behov	57
7.6	Sammanfattning	59
8	ANALYS	60
8.1	Inledning	60
8.2	Ett rättssäkerhetsperspektiv	61
8.2.1	Kravet på tydliga materiella regler	61

8.2.2	Kravet på en likformig tillämpning	64
8.3	Hur förhåller sig tillämpningen av bestämmelsen om föräldraansvaret till rättigheterna ett barn har enligt barnkonventionen och CRPD?	66
8.3.1	Rätten till ett familjeliv på lika villkor som andra barn	66
8.3.2	Vikten av att göra en helhetsbedömning i det enskilda fallet	68
9	SAMMANFATTANDE SLUTSATSER	71
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	74
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	82

Summary

The right to personal assistance was an innovative form of care introduced through LSS and the provisions on assistance allowance for disabled persons. Concerning children, personal assistance has been crucial for the right for children with disabilities to live and grow up in the family household. In the assessment of a child's right to assistance allowance, the allowance will not be granted for what is covered by what is considered normal parental responsibility. The principle of normal parental responsibility is regulated in 51 kap. 6 § SFB, and an application of the principle constitutes a limitation of the child's right to assistance allowance. Furthermore, the principle has been criticized for being ambiguous.

This dissertation describes the law concerning children's right to personal assistance. In addition, it includes an empirical investigation of 20 judgments from kammarrätten regarding children's right to personal assistance. The investigation showed that despite the absence of a definition, there seems to be a consistency in the application of the principle in some fields. At the same time the investigation showed that there are clear ambiguities in the assessments of the principle of normal parental responsibility.

Further, the dissertation discusses if the application of 51 kap. 6 § SFB is in compliance with the rule of law. The provision is discussed based on the requirement of clear substantive rules and the requirement of uniformity. Finally, the parental responsibility is discussed from a human rights perspective, and more specifically the right to family life. This aspect of the dissertation concludes that in the assessment of parental responsibility, it is significant that decision makers consider the parents actual opportunity to exercise parental responsibility. The current assessment of the principle of parental responsibility in Sweden, however, takes comparison of another

child of the same as its starting point in order to determine the needs the parents should be required to care for.

Sammanfattning

Rätten till personlig assistans är var en nytänkande stödform till personer med en funktionsnedsättning som infördes genom LSS-lagstiftningen och bestämmelserna om assistansersättning. Gällande barn har den personliga assistansen bland annat syftat till att möjliggöra för barn att bo hemma och leva ett normalt familjeliv genom erhållandet av ett personligt utformat stöd. När barnets rätt till assistansersättning bedöms ska det göras en avräkning för det som omfattas av det normala föräldraansvaret vilket framgår av 51 kap. 6 § Socialförsäkringsbalken. En tillämpning av bestämmelsen om föräldraansvaret innebär en inskränkning i barnets rätt till personlig assistans, och har vid upprepade tillfällen kritiserats för att det inte tydligt framgår hur bestämmelsen ska tolkas.

Uppsatsen redogör för gällande rätt avseende barns rätt till personlig assistans. Vidare har en empirisk undersökning av 20 kammarrättsdomar genomförts. Undersökningen visade att trots avsaknaden av en konkret definition av ett normalt föräldraansvar verkar det på vissa områden finnas en överensstämmelse i tillämpningen, som också följer de vägledande domarna från HFD. Samtidigt visade undersökningen att det finns tydliga oklarheter i hur omfattningen av ett normalt föräldraansvar ska bedömas för de olika grundläggande behoven samt de personliga behoven. Vidare diskuterar uppsatsen tillämpningen av 51 kap. 6 § SFB utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Bestämmelsen diskuteras utifrån kravet på tydliga materiella regler, och därefter kravet om likformighet i tillämpningen.

Slutligen diskuteras bestämmelsen om föräldraansvaret utifrån de mänskliga rättigheter som barn har enligt FN:s konvention om rättigheter till personer med en funktionsnedsättning samt barnkonventionen. Slutsatsen i den delen är att för att tillgodose barns rätt till familjeliv, som också utgör en del av rätten till självständighet, är det av vikt att föräldrarnas faktiska möjlighet att utöva föräldraansvaret beaktas i rättstillämpningen. Detta i motsättning

till den nuvarande bedömningen som utgår från att genom en jämförelse med ett barn i samma ålder bedöma vilka behov föräldern förväntas tillgodose.

Förord

Med dessa ord kan jag konstatera att denna uppsats *äntligen* är klar. Efter fem fantastiska år i Lund väntar nya äventyr.

Först och främst vill jag rikta ett stort tack till min handledare Martina Axmin. Tusen tack för alla uppmuntrande ord och värdefulla kommentarer under uppsatsskrivandet.

Jag vill också tacka Ulrika Rogland för att jag fick göra min uppsatspraktik hos Ulrika Rogland Advokatbyrå. Det har varit både inspirerande och lärorikt!

Vidare vill jag rikta ett stort tack till mamma, pappa, Anna, Magnus, Lars och Agnes för ovillkorlig kärlek, det betyder allt. Tusen tack bästa Moa för att du tog dig tiden att korrekturläsa arbetet. Och tack Moa och Felicia för fyra och ett halvt år på juristprogrammet tillsammans. Nu kan jag med glädje minnas alla timmarna vi spenderade tillsammans i ett grupprum på Juridicum.

Hugo, tusen tack för stöd, uppmuntran och kärlek. Med dig blir livet alltid lite bättre. Agnes, Nora och Julia, jag är evig tacksam för att jag har fått leva det fantastiska Lundalivet med er. Tack för alla sena kvällar, efterfester och sleep overs – det har varit alldeles underbart!

Slutligen vill jag tacka min kära morfar som somnade in i slutskedet av uppsatsskrivandet. Tack för att du inspirerade mig att välja juridiken och för att du förutom att vara min morfar alltid har varit min vän. Denna uppsats är till dig, jag hoppas och tror du hade varit stolt!

Birgitta Vøllo

Lund den 6 januari 2021

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	FN:s kommitté för barnets rättigheter
CRPD	FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
CRPD-kommittén	FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FPL	Förvaltningsprocesslagen (1971:291)
HFD	Högsta förvaltningsdomstolens årsbok
HSL	Hälso- och sjukvårdslag (2017:30)
Kap.	Kapitel
LASS	Lag (1993:389) om assistansersättning
LSS	Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
Omsorgslagen	Lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda
Prop.	Proposition
SFB	Socialförsäkringsbalk (2010:110)
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
Regeringsformen	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
RÅ	Regeringsrättens årsbok

1 Inledning

1.1 Introduktion till ämnet

For children, the core of the right to live independently and being included in the community entails a right to grow up in a family”¹

Rätten till personlig assistans infördes med syfte att ge människor med omfattande funktionsnedsättningar möjligheten att leva ett självständigt och värdigt liv.² Gällande barn handlade införandet också om att tillförsäkra ett adekvat stöd för att kunna bo hemma och leva ett familjeliv på lika villkor som andra.³ Assistansersättningen har därför varit väsentlig för att tillgodose de mänskliga rättigheter som tillkommer barn med omfattande funktionsnedsättningar. Vidare har assistansersättningen varit central i strävan att skapa en trygg tillvaro för en särskilt utsatt och sårbar grupp. Bestämmelsen om föräldraansvaret i 51 kap. 6 § Socialförsäkringsbalken (hädanefter SFB), tillämpas när rätten till assistansersättning för barn bedöms och medför en inskränkning i rätten. I bedömningen av barnets rätt till assistansersättning ska det bortses från det hjälpbehov som omfattas av ett normalt föräldraansvar.⁴ Vad som är ett ”normalt föräldraansvar” finns inget entydigt svar på.

Barn med funktionsnedsättningar har mänskliga rättigheter som framgår av både FN:s barnkonvention (hädanefter barnkonventionen) och FN:s konvention om rättigheter för personer med en funktionsnedsättning (hädanefter CRPD). I en rapport från 2019, sammanställd av olika funktionsrättsorganisationer⁵ kritiserades det svenska beslutsfattandet för att inte inkludera ett tydligt rättighetsperspektiv i frågor om stöd till människor med en funktionsnedsättning.⁶

---

¹ CRPD, General Comment No. 5 (2017), s. 8.

² Prop. 1992/93:159, 63–64.

³ Prop. 1992/93:159, s. 64.

⁴ Prop. 2008/09:200, s. 473–474.

⁵ Termen syftar till att beskriva intresseorganisationer som företräder människor med funktionsnedsättningar.

⁶ Funktionsrätt i Sverige m.fl. (2019), s. 15–16.

Slutligen har diskussionen om personlig assistans till barn och bedömningen av föräldraansvaret återigen blivit aktuell genom kommittédirektiv 2020:3. Ett av uppdragen som framgår av direktivet är att ta ställning till ett antal oklarheter i bedömningen av föräldraansvaret. Utredaren ska analysera regleringen om föräldraansvaret samt föreslå eventuella ändringar av bestämmelsen. Den fullständiga utredningen ska presenteras i mars 2021.⁷

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att analysera föräldraansvaret i 51 kap. 6 § SFB samt hur bestämmelsen tillämpas i frågan om barns rätt till assistansersättning. Uppsatsen syftar vidare till att kritiskt granska hur tillämpningen av 51 kap. 6 § SFB förhåller sig till rättssäkerhetens krav på förutsebarhet. Slutligen avser uppsatsen att granska hur tillämpningen av bestämmelsen om föräldraansvaret förhåller sig till de rättigheter ett barn har enligt barnkonventionen och CRPD.

För att besvara uppsatsens syfte har följande frågeställningar formulerats:

1. Vad innebär rätten till assistansersättning för ett barn och vilken betydelse har bestämmelsen om föräldraansvaret i bedömningen?
2. Hur förhåller sig 51 kap. 6 § SFB till rättssäkerhetskraven om:
  - a. att det tydligt ska framgå hur en bestämmelse ska tillämpas?
  - b. att tillämpningen ska vara likformig och därigenom förutsebar?
3. Hur förhåller sig tillämpningen av bestämmelsen om föräldraansvaret till rättigheterna ett barn har enligt barnkonventionen och CRPD?

---

⁷ Dir. 2020:3.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen behandlar enbart den statliga assistansersättningen som regleras i 51 kap. SFB. Den personliga assistans som ligger inom kommunens ansvarsområde och regleras av Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (hädanefter LSS) beaktas inte. Dock redogör uppsatsen för de bestämmelser i LSS som är relevanta i bedömningen av assistansersättningen. Bakgrunden till valet att enbart fokusera på assistansersättningen var främst att de barn som omfattas av SFB har ett hjälpbehov som överstiger 20 timmar i veckan. Kravet på att hjälpbehovet ska överstiga 20 timmar indikerar att det är frågan om barn med långtgående och omfattande hjälpbehov. Utifrån uppsatsens frågeställningar anser jag att det är särskilt intressant att analysera hur föräldraansvaret förhåller sig till barn med ett omfattande hjälpbehov då barnen kan anses tillhöra en särskilt sårbar grupp.

Mot bakgrund av ett begränsat utrymme kommer uppsatsen endast diskutera ett antal rättigheter från rättighetskonventionerna. Artiklarna som enligt min uppfattning är relevanta i diskussionen om föräldraansvaret är artikel 3 och 23 barnkonventionen, och artikel 7, 19 och 23 CRPD. I analysdelen motiveras valet av artiklar mer utförligt.

1.4 Forskningsläge

Personlig assistans är ett ämne som förekommer i juridiskt material, men framförallt i den allmänna debatten. LSS-insatser och assistansersättningen i SFB blev särskilt uppmärksammade när det upptäcktes felaktiga utbetalningar till följd av fusk med ersättningen.⁸ Vad gäller bestämmelsen om föräldraansvaret har ämnet i viss utsträckning förekommit i litteraturen, framförallt genom kritiska texter. Montoyas text, som presenteras i kapitel 5.4, är ett exempel på hur ämnet har behandlats i doktrin.⁹ Funktionshinderrörelsen har också varit en central aktör i debatten om den

---

⁸ Axmin & Lundahl (2020), s. 90–91.

⁹ Montoya (2017).

personliga assistansen och föräldraansvaret, och två rapporter har inkluderats i uppsatsens material. En rapport nämndes i inledningen och har författats av organisationen Funktionsrätt i Sverige m.fl.¹⁰ Den andra rapporten presenteras i kapitel 5.4 och är sammanställd av Riksförbundet FUB.¹¹ Därutöver har ämnet varit omtalat i den allmänna debatten, bland annat i samband med HFD-domar som väckt uppmärksamhet. Detta var till exempel tydligt när den mycket omtalade sondmatningsdomen publicerades 2018.¹²

Under arbetets gång har jag också observerat ett examensarbete från Göteborgs Universitet där författarens syfte är liknande det som ligger till grund för denna uppsats. Arbetet diskuterar föräldraansvaret i förhållande till barns rätt till personlig assistans ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Dock finns markanta skillnader som skiljer dessa två arbeten åt, vilket ger kommande uppsats ett nyhetsvärde. Examensarbetet är från 2017 vilket innebär att rättsområdet har förändrats efter att det publicerades. Vidare består författarens empiriska undersökning av avgöranden från en förvaltningsrätt. I min uppsats används istället avgöranden från samtliga kammarrätter i Sverige. Till skillnad från detta arbetet, som enbart beaktar assistansersättning enligt SFB, diskuterar det tidigare arbetet personlig assistans med utgångspunkt i både LSS och SFB. Vidare skiljer användandet av rättssäkerhetsperspektivet sig genom att det äldre arbetet inkluderar både den materiella och den formella rättssäkerheten. I min uppsats är endast det formella rättssäkerhetsperspektivet aktuellt. Slutligen utgör rättighetskonventionerna, CRPD och barnkonventionen, en central del av detta arbetets syfte och diskussion. Det äldre arbetet har inget sådant fokus.¹³

---

¹⁰ Funktionsrätt i Sverige m.fl. (2019).

¹¹ Riksförbundet FUB (2018).

¹² HFD 2018 ref. 21. Se t.ex. *Dom: Sondmatning bör ge personlig assistans*, Expressen, 2018.04.13, <https://www.expressen.se/nyheter/dom-sondmatning-bor-ge-personlig-assistans/> (hämtad 2020.12.04).

¹³ Amnell (2017).

1.5 Begrepp

Uppsatsen använder i första hand begreppet *funktionsnedsättning*. Personer med en funktionsnedsättning innefattar enligt artikel 1 CRPD personer med varaktiga fysiska, psykiska intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra. *Funktionshinder* förekommer också på vissa ställen i uppsatsen och definieras av socialstyrelsen som den begränsning en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.¹⁴ Begreppet syftar därför främst till de samhälleliga begränsningarna. Användningen av *Funktionsvariation* som begrepp är utbrett och relativt nytt, men eftersom begreppet inte har någon entydig definition används det inte i uppsatsen.¹⁵

Därutöver används begreppen *vårdnadshavare* och *förälder* växlande. Både förälder och vårdnadshavare syftar till den som utövar vårdnaden om barnet, och som enligt 6 kap. 2 och 11 § Föräldrabalken (FB) har ansvaret för barnets välfärd.¹⁶ Personen företräder också barnet i personliga angelägenheter.¹⁷ Begreppet *föräldraansvar* förekommer i materialet som har använts i uppsatsen, och kommer därför att användas framför *vårdnadshavares ansvar*.

1.6 Metod och material

För att besvara uppsatsens frågeställningar används rättsdogmatisk metod. Förutom rättsdogmatisk metod har empirisk metod använts i syfte att genomföra en empirisk undersökning.

---

¹⁴ Socialstyrelsens termbank.

¹⁵ Bolin, Mattias, *Funktionsnedsättning eller funktionsvariation? Vad får man säga?*, SVT, 2019.02.22, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/funktionnedsattning-eller-funktionsvariation-vad-far-man-saga> (hämtad 2020.12.19).

¹⁶ Schiratzki (2019), s. 90.

¹⁷ Schiratzki (2019), s. 90.

1.6.1 Rättsdogmatisk metod

Uppsatsen utgår från rättsdogmatisk metod då innebörden av bestämmelsen om föräldraansvaret i 51 kap. 6 § SFB samt hur bestämmelsen tillämpas i frågan om barns rätt till assistansersättning undersöks. Metodens innebörd har ingen entydig förklaring då det råder olika uppfattningar om vad rättsdogmatisk metod är. Detta medför att en konkret beskrivning av denna metod inte är möjlig.¹⁸ Enligt Kleineman utgår rättsdogmatisk metod oftast ifrån en konkret problemställning, vilket i förevarande uppsats har formulerats till tre frågor under kapitel 1.2.¹⁹ Vidare syftar den rättsdogmatiska metoden till att utifrån frågeställningarna beskriva gällande rätt. Detta görs med stöd av de vedertagna rättskällorna som är lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och juridisk doktrin.²⁰ Rättskällevärdens olika element analyseras enligt Kleineman för att komma fram till hur en rättsregel ska tolkas utifrån ett givet sammanhang.²¹ Sandgren förklarar å andra sidan det rättsdogmatiska tillvägagångssättet som en beskrivning av gällande rätt som utgår från att dels tolka och fastställa gällande rätt, dels systematisera den gällande rätten.²² Utifrån uppsatsens frågeställning används den rättsdogmatiska metoden för att fastställa gällande rätt i frågan om assistansersättning enligt 51 kap. SFB och föräldraansvaret enligt 51 kap. 6 § SFB och 6 kap. FB.

Avsteg från en strikt rättsdogmatisk metod förekommer då uppsatsen också ägnar sig åt en fri argumentation i diskussionen av frågeställningarna. Vidare beaktas också annat än de traditionella rättskällorna. Detta är särskilt tydligt under kapitel två där CRPD, en internationell konvention, presenteras med utgångspunkt i annat material än de traditionella rättskällorna. Uppsatsen hänvisar också till rapporter och myndighetsdokument. Jareborg är av uppfattningen att en sådan fri

---

¹⁸ Kleineman (2018), s. 21.

¹⁹ Kleineman (2018), s. 23.

²⁰ Kleineman (2018), s. 21.

²¹ Kleineman (2018), s. 30.

²² Sandgren (2018), s. 49.

argumentation är förenlig med den rättsdogmatiska metoden.²³ Det är dock av vikt att poängtera att materialet som inte ingår i de vedertagna rättskällorna inte kan tillmätas samma värde som de vedertagna rättskällorna.

Slutligen har den rättsdogmatiska metoden använts som ett verktyg för att analysera rätten och därefter kritisera tillämpningen, vilket Kleineman omtalar som kritiskt inriktad rättsdogmatik.²⁴ Kritiskt inriktad rättsdogmatik innebär att likaledes som den rättsdogmatiska metoden används för att påvisa gällande rätt, används den för att kritisera det som framkommit.²⁵

1.6.2 Empirisk metod

Utöver den rättsdogmatiska metoden har också en empirisk undersökning utförts i syfte att besvara uppsatsens frågeställningar. Undersökningen granskar underrättsavgöranden för att analysera hur bestämmelsen om föräldraansvar vid assistansersättning tillämpas i praktiken. Undersökningen analyserar svenska kammarrättsavgöranden från 2019 och 2020 (2020.01.01 – 2020.10.14), som alla behandlar frågan om assistansersättning till barn.

Samtliga kammarrättsavgöranden som används i undersökningen har erhållits efter att en förfrågan har skickats till Sveriges fyra kammarrätter. Avgöranden begärdes ut genom att en förfrågan skickades via mail till kammarrätten i Stockholm, Göteborg, Sundsvall, och Jönköping. Mailet innehöll en förfrågan om samtliga avgöranden från 2019 med sökordet ”assistansersättning”. Kammarrätterna skickade sina träffar utifrån sökningen. Därefter uteslöts alla avgöranden som behandlade personer över 18 år genom att utgå från personnummer. Det som kvarstod var enligt min uppfattning inte tillräckligt för att uppnå en djupgående analys. Mot bakgrund av detta begärde jag också ut alla avgöranden från första delen av 2020 (2020.01.01 – 2020.10.14) med samma sökord. Ett identiskt

---

²³ Jareborg (2004), s. 4–5.

²⁴ Kleineman (2018), s. 35–36.

²⁵ Kleineman (2018), s. 36.

tillvägagångssätt som det ovan nämnda användes för att utesluta alla avgöranden där den försäkrade var över 18 år. Efter jag hade erhållit avgörandena vände jag mig återigen till kammarrätterna med en begäran om att få ta del av omprövningsbesluten från Försäkringskassan. Detta för att få den nödvändiga bakgrundsinformationen inför läsningen av avgörandena. I en del avgöranden förekom också hänvisningar till Försäkringskassans bedömning, och det ansågs således nödvändig att också granska myndighetsbesluten. Jag erhöll alla förutom två beslut från Försäkringskassan.

Urvalskriterierna för avgöranden som används i undersökningen är således:

- Avgörandet är ifrån en kammarrätt i Sverige.
- Avgörandet avgjordes 2019 eller 2020 (2020.01.01 - 2020.10.14).
- Avgörandet avser assistansersättning enligt 51 kap. SFB.
- Avgörandet avser en person under 18 år.
- Avgörandet avser beviljande eller utökning av assistansersättning.

Övriga överväganden samt hur undersökningen utfördes diskuteras utförligt i kapitel sex.

1.6.3 Material

Materialet som har använts i uppsatsen är huvudsakligen de traditionella rättskällorna. Vad gäller lagstiftning är det främst 51 kap. SFB som är av betydelse eftersom assistansersättningen regleras i kapitlet. Utöver detta har relevanta bestämmelser från LSS och 6 kap FB beaktats. Materialet består vidare av direktiv, statliga utredningar och propositioner. Uppsatsen hänvisar till lagkommentarer i den mån det är relevant för att förstå lagstiftningens innebörd. Ett antal fall från HFD som har haft betydelse för tolkningen av föräldraansvaret finns också i materialet. Juridisk doktrin förekommer i uppsatsens material bland annat genom ett arbete av Therése Montoya. Montoyas text är ett exempel på juridisk doktrin där

föräldraansvarets tillämpning har kritiserats.²⁶ Enligt min uppfattning är det överlag sparsamt med doktrin på området. Av den anledning förekommer hänvisningar till juridisk doktrin i liten omfattning. Uppsatsen går därför utöver de traditionella rättskällorna och hänvisar till annat material.

Utöver de traditionella rättskällorna redogör uppsatsen för en rapport från FUB, en intresseorganisation för funktionshinderfrågor.²⁷ Rapporten har inkluderats i materialet eftersom funktionshinderrörelsen har varit en central aktör i såväl lagstiftning som rättsutvecklingen på området. Vidare används material från Försäkringskassan i form av rättsliga ställningstaganden och en rättsfallsöversikt.²⁸ Eftersom Försäkringskassan är den statliga myndigheten som bedömer rätten till assistansersättning anses dokumenten vara relevanta för uppsatsen. Förutom nationell lagstiftning beaktas vissa internationella dokument. Detta är främst CRPD samt relevanta kommentarer till dokumentet. Materialet har studerats på sitt originalspråk för att få en så rättvis uppfattning av materialet som möjligt.

Genomgående ligger materialet som använts nära i tiden. Att inte använda utdaterat material är önskvärt för att få en så korrekt bild av det rådande rättsläget som möjligt. Slutligen är det också relevant att nämna att en del av materialet grundas i subjektiva uppfattningar om ämnet, och återspeglar därför till viss del författarnas egna åsikter.

1.7 Perspektiv

Uppsatsen undersöker regelsystemet och rättstillämpningen utifrån ett *rättssäkerhetsperspektiv*. Rättssäkerheten som begrepp har ingen entydig definition, och ett stort antal teoretiker har försökt definiera begreppet. Genom en norsk bok om välfärdsrätt har det framförts att det råder konsensus om att rättssäkerhet är något positivt. Begreppet jämförs i det

---

²⁶ Montoya (2017).

²⁷ Riksförbundet FUB (2018).

²⁸ Försäkringskassan, Rättslig uppföljning 2015:1, Försäkringskassan Rättslig uppföljning 2015:2 & Försäkringskassan, Rättsligt ställningstagande 2018:01.

sammanhang med andra positivt laddade ord som demokrati och frihet. Däremot råder ett antal olika uppfattningar om vad som ingår i rättssäkerhetsbegreppet²⁹

Peczeniks teori omnämns ofta i det svenska rättssäkerhetssammanhanget. Peczenik förklarar rättssäkerheten genom en tudelning av begreppet i *formell* och *materiell* rättssäkerhet.³⁰ Förutsebarheten är det centrala i den *formella* rättssäkerheten och innebär att det ska vara möjligt för den enskilde att utifrån vissa omständigheter förutse resultatet av rättstillämpningen. Vidare ska tillämpningen vara likformig.³¹ Enligt den *materiella* rättssäkerheten ska beslut utöver att vara förutsebara också vara etiskt godtagbara.³² Vad som skiljer de två är betydelsen av rättens innehåll genom att den formella sidan av begreppet inte beaktar innehållet, medan det utgör grunden i den materiella rättssäkerheten. Fränberg är en av de som har en snäv uppfattning av rättssäkerhetsbegreppet, hänförlig till Peczeniks formella rättssäkerhet. Enligt Fränberg är rättssäkerhet rättsligt grundat förutsebarhet. Ett rättssamhälle är enligt Fränbergs definition rättssäkert om fyra villkor är uppfyllda. Det första villkoret är att rättssystemet tillhandahåller svar på frågor av rättslig karaktär. Vidare ska svaren vara klara och tydliga. Det tredje villkoret är att svaren ska vara lättillgängliga, och slutligen framgår av det fjärde villkoret att den enskilde ska kunna lita på svaren.³³

Vidare anses rättssäkerheten ofta som särskilt central på det socialrättsliga området.³⁴ Av den norska boken som tidigare nämndes framgår att rättssäkerheten ställer krav på rätta beslut och omnämner detta som rättssäkerhetsgarantier. Beslutsfattandet ska vara utformat på så vis att den enskilde tillförsäkras de förmåner han eller hon har rätt till. Därefter

---

²⁹ Kjønstad, Syse & Kjelland (2017), s. 115.

³⁰ Peczenik (1995), s. 90–93.

³¹ Peczenik (1995), s. 89–91.

³² Peczenik (1995), s. 91–92.

³³ Fränberg (2019), s. 28 ff.

³⁴ Mattsson (2017), s. 110–112.

specificeras i tre punkter hur ett rättssystem kan uppnå ökad rättssäkerhet.³⁵ Enbart en av punkterna beaktas i denna uppsats, som är kravet på att materiella regler ska utformas på ett sådant sätt att de är enkla att tillämpa. Om en bestämmelses utformning kräver en bedömning i det enskilda fallet ska det finnas riktlinjer för bedömningen.³⁶

Uppsatsen tar avstamp i ett formellt rättssäkerhetsperspektiv och förutsebarhetskravet. Analysen diskuterar om utformningen av bestämmelsen i 51 kap. 6 § SFB uppfyller kravet på att det tydligt ska framgå hur en bestämmelse ska tillämpas. Därefter diskuteras rättssäkerheten utifrån kravet på en likformig tillämpning. Slutligen kommer analysen att diskutera kravet, från den norska boken, på att materiella regler ska utformas på ett sådant sätt att de är enkla att tillämpa.

1.8 Disposition

Uppsatsens *första kapitel* är ett introduktionskapitel. Kapitlet ger en kortfattad introduktion till ämnet och redogör för metodiska överväganden. I det *andra kapitlet* diskuteras rättigheter för personer med en funktionsnedsättning och deras familjer utifrån två FN-konventioner. Konventionerna är Barnkonventionen och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar. Det *tredje kapitlet* presenterar bakgrunden för införandet av LSS och bestämmelserna om assistansersättning i SFB. Vidare diskuteras kapitlet grundläggande begrepp som rättighetslagstiftning, delat huvudmannaskap och personlig assistans. Därefter redogör det *fjärde kapitlet* för vad assistansersättning är samt de grundläggande förutsättningarna för att anses ha rätt till assistansersättning. Det *femte kapitlet* diskuterar föräldraansvaret utifrån 51 kap. SFB och 6 kap. FB. Uppsatsens empiriska undersökning presenteras i det *sjätte och sjunde kapitlet*. Kapitel 6 presenterar de inledande överväganden inför den empiriska undersökningen, och därefter redogör kapitel 7 för resultatet av den empiriska undersökningen. Efter undersökningen följer i det *åttonde*

---

³⁵ Kjønstad, Syse & Kjelland (2017), s. 115–119.

³⁶ Kjønstad, Syse & Kjelland (2017), s. 115–116.

kapitlet en analys med utgångspunkt i uppsatsens frågeställningar. Analysen är uppdelad på så sätt att den första delen diskuterar frågeställningarna relaterade till rättssäkerheten. Därefter diskuterar den andra delen människor med en funktionsnedsättnings mänskliga rättigheter med särskilt fokus på rätten till familjeliv. Slutligen, redogör det *nionde kapitlet* för uppsatsens slutsatser.

2 Rättigheter för barn med en funktionsnedsättning

2.1 Introduktion

Utöver de mänskliga rättigheter som tillkommer alla människor i egenskap av att vara människa, har ett antal rättigheter utformats för att skydda vissa grupper.³⁷ Barn är ett exempel på en sådan grupp som har särskilda rättigheter i egenskap av att vara barn. Människor med en funktionsnedsättning anses på samma sätt utgöra en särskilt skyddsvärd grupp.³⁸

CRPD utformades som en ytterligare skyddsmekanism för människor med en funktionsnedsättning, eftersom det var tydligt att rättighetskonventionerna som redan existerade inte i tillräcklig omfattning skyddade gruppen.³⁹ Även om staten genom att ha ratificerat CRPD är ansvarig för att tillgodose de rättigheter som framgår av konventionen, kan rättigheterna inte åberopas inför en svensk domstol.⁴⁰ Barnkonventionen utgör däremot svensk lag och bestämmelserna kan självständigt åberopas inför en svensk domstol.⁴¹

2.2 Barnkonventionen

Barnkonventionen är sedan januari 2020 svensk lag.⁴² Konventionen inkorporerades som svensk lag för att ge barns rättigheter en starkare ställning i såväl lagstiftning som rättstillämpning.⁴³ Förarbeten till införandet av konventionen hänvisade till vidtagna åtgärder för att leva upp till konventionens krav om förverkligande av barns rättigheter. En sådan

---

³⁷ Nowak (2019), s. 325.

³⁸ Begg & Degener (2017), s. 10–13.

³⁹ Broderick & Ferri (2019), s. 55.

⁴⁰ Nowak (2019), s. 339, se också prop. 2017/18:176, s. 60–61 där innebörden av att Sverige ratificerat en konvention förklaras.

⁴¹ Prop. 2017/2018, s. 88–89.

⁴² Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barns rättigheter.

⁴³ Prop. 2017/18:186, s. 72–73.

åtgärd som lyftes fram, och som är av relevans för denna uppsats, var införandet av bestämmelserna om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals i LSS.⁴⁴ Trots åtgärderna framgick det av ett antal utredningar att barns rättigheter inte respekterades i tillräckligt stor utsträckning på vissa områden. En inkorporering motiverades därför av en strävan efter att ge barnkonventionens bestämmelser självständig betydelse i alla frågeställningar som rör barn både i lagstiftning och rättstillämpning.⁴⁵

Konventionens bestämmelser grundas i uppfattningen att barn är självständiga rättssubjekt, men också en särskilt skyddsvärd grupp med ett mer långtgående skyddsbehov.⁴⁶ Konventionens artiklar utgår från fyra grundprinciper. De fyra principerna är principen om barnets bästa, rätten till icke-diskriminering, rätten till liv, överlevnad och utveckling, och rätten att uttrycka sina åsikter och bli hörd. Utifrån principerna framgår av barnkonventionen ett antal rättigheter som tillkommer alla barn, utan åtskillnad. Med rättigheterna följer också korrelerande skyldigheter som åläggs andra än barnet själv.⁴⁷ I detta kapitlet kommer enbart artiklarna av betydelse för kommande analys presenteras.

2.2.1 Principen om barnets bästa

Principen om barnets bästa framgår av artikel 3 barnkonventionen, och principen ska vara avgörande i alla beslut och åtgärder som rör barn. Barnrättskommittén har i en av sin allmänna kommentarer delat upp barnets bästa i två delar. Dels handlar det om barnets bästa utifrån det enskilda barnet som individ, dels barnets bästa i förhållande till barn som en särskilt utsatt grupp. Principen är således något som ska implementeras på alla nivåer i samhället. Vidare understryker kommittén att principen inte endast handlar om barnets rätt, men också om stöd och hjälp till föräldrarna då barnens behov primärt tillgodoses inom föräldrarnas omsorg.⁴⁸

---

⁴⁴ Prop. 2017/18:186, s. 63.

⁴⁵ Prop. 2017/18:186, s. 74.

⁴⁶ Ponnert och Sonander (2019), s. 424.

⁴⁷ Schiratzki (2019), s. 36.

⁴⁸ CRC, General Comment No. 7 (2005), s. 6.

Vad som utgör barnets bästa finns det ingen entydig definition av, istället måste en bedömning göras i det enskilda fallet med hänsyn till olika omständigheter. Sådana omständigheter kan vara ålder och kön men också faktorer såsom om barnet har en funktionsnedsättning samt familjesituation. På så sätt får barnets familjesituation och vårdnadshavarens situation också betydelse. En annan komponent av barnets bästa att barn inte ska skiljas från sina föräldrar med undantag av de fall där det är uppenbart det som är bäst för barnet. Kommittén betonar att det också gäller när barnet har en funktionsnedsättning⁴⁹ Utifrån det ovan anförda är det tydligt att det finns ett långtgående ansvar för staten att stödja och assistera föräldrar i utövandet av föräldraansvaret.⁵⁰

2.2.2 Barn med funktionsnedsättning

Artikel 23 barnkonventionen handlar om rättigheter för barn med en funktionsnedsättning. Bestämmelsens målsättning är att barn med funktionsnedsättningar ska åtnjuta ett fullvärdigt liv och aktivt deltagande i samhället. Vidare framgår att barn med en funktionsnedsättning har rätt till särskild omvårdnad och ett sådant stöd från samhället som krävs för att tillgodose barnets behov. Stödet ska vara kostnadsfritt och verka för att barnet inkluderas i samhället på lika villkor som andra barn.⁵¹ Enligt Barnrättskommittén är konventionsstaterna skyldiga att verka för att barn ska få växa upp inom sin familj och bo i föräldrahemmet. Assistans i hemmet framhävs som en åtgärd för att uppnå ett sådant mål. Förutom att möjliggöra för barnet att bo hemma ska stödet verka för att föräldrar ska kunna förvärvsarbeta och att familjer ska få leva ett ”vanligt” familjeliv.⁵²

---

⁴⁹ CRC, General Comment No. 14 (2013), s. 14–15.

⁵⁰ CRC, General Comment No. 14 (2013), s. 14.

⁵¹ Se artikel 23 Barnkonventionen (SFS 2018:1197).

⁵² CRC, General Comment No. 9 (2006), s. 11–12.

2.3 FN:s konvention om rättigheter för personer med en funktionsnedsättning

Barnkonventionens bestämmelser ska, när det handlar om ett barn med en funktionsnedsättning, tolkas i ljuset av CRPD. Konventionen ratificerades av Sverige 2008 och har enligt artikel 1 till syfte att främja, skydda och säkerställa åtnjutande av alla mänskliga rättigheter för personer med en funktionsnedsättning.⁵³ Att Sverige har ratificerat konventionen medför en skyldighet att utforma lagstiftningen i enlighet med konventionens krav. Konventionen utgör däremot inte svensk lag, och det har heller inte vidtagits några åtgärder för att inkorporera konventionen. Sverige framförde i sin rapport till CRPD-kommittén 2019 att det inte ansågs vara nödvändigt att inkorporera konventionen eftersom svensk lagstiftning redan överensstämde med konventionens krav.⁵⁴

Diskussionen om mänskliga rättigheter för personer med en funktionsnedsättning aktualiserades relativt sent i den internationella debatten. Gruppen omnämndes inte i FN-stadgan eller den Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna från 1948.⁵⁵ Det var först efter år med lobbyverksamhet och påtryckningar från såväl funktionshinderrörelsen som medlemsstater som en egen konvention antogs år 2006 där målet var full delaktighet utan diskriminering.⁵⁶ Artikel 7 CRPD beaktar särskilt situationen för barn med en funktionsnedsättning. Av denna framgår att ett barn med en funktionsnedsättning ska åtnjuta sina mänskliga rättigheter på samma villkor som andra barn. Vidare framgår också principen om barnets bästa av bestämmelsen. Syftet bakom att inkludera principen om barnets bästa var att säkerställa ett ytterligare skydd då barn med funktionsnedsättningar anses utgöra en särskilt sårbar grupp.⁵⁷

---

⁵³ United Nations Treaty Collection (2021.01.02).

⁵⁴ Socialdepartementet (2019), s. 2.

⁵⁵ Begg & Degener (2017), s. 2.

⁵⁶ Begg & Degener (2017), s. 19–22.

⁵⁷ Broderick (2017), s. 196.

2.3.1 Rätt att leva självständigt

Artikel 19 CRPD stadgar rätten att leva ett självständigt liv och ha de samma valmöjligheter som andra människor har. Vidare framgår rätten till fullständig inkludering och ett aktivt deltagande i samhället. Genom ett antal punkter specificerar konventionen de skyldigheter som åligger konventionsstaterna för att tillgodose rätten att leva självständigt, däribland tillgång till ett personligt stöd.⁵⁸ CRPD-kommittén framförde i sin allmänna kommentar om rätten att leva självständigt att artikeln utgår från:

the principle that all human beings are born equal in dignity and rights and all life is of equal worth.⁵⁹

Angående de åtgärder staten förväntas vidta för att tillförsäkra den enskildes rätt att leva ett självständigt liv hänvisar kommittén till den personliga assistansen som ett centralt verktyg. Den personliga assistansen ska enligt kommittén utformas utifrån den enskildes behov och livssituation samt andra omständigheter av betydelse i det enskilda fallet. Genom att den enskilde får utöva sin bestämmanderätt är målsättningen att den personliga assistansen ska medföra självständighet och aktivt deltagande i samhället.⁶⁰ Utöver självbestämmanderätten betonas att personlig assistans i många fall är en förutsättning för att människor med en funktionsnedsättning ska ha möjlighet att delta i utbildning och arbetsliv.⁶¹ Gällande barn med en funktionsnedsättning är avinstitutionalisering en viktig del av självständighetsfrågan enligt kommitténs allmänna kommentar. Ett sådant påstående förklaras med att:

For children, the core of the right to live independently and be included in the community entails a right to grow up in a family.⁶²

---

⁵⁸ Se artikel 19 CRPD.

⁵⁹ CRPD, General Comment No. 5 (2017), s. 1.

⁶⁰ CRPD, General Comment No. 5 (2017), s. 5.

⁶¹ CRPD, General Comment No. 5 (2017), s. 16.

⁶² CRPD, General Comment No. 5 (2017), s. 8.

En tydlig utgångspunkt är således att tillförsäkra ett adekvat stöd som möjliggör för barn att bo hemma istället för att bo på institution. Att tillgodose ett adekvat stöd är också avgörande för barns självständighet och sociala utveckling.⁶³

2.3.2 Respekt för hem och familj

Slutligen är artikel 23 CRPD av betydelse i diskussionen om föräldraansvaret, då den stadgar rätten till respekt för hem och familjeliv. Bestämmelsen fastslår inledningsvis en rätt till familjeliv på lika villkor som andra familjer åtnjuter. Vidare är den fjärde punkten särskilt aktuell då den ålägger konventionsstaterna att säkerställa att barn inte skiljs från sina föräldrar mot sin vilja. För att uppnå detta ska staten tillgodose att det finns ett allsidigt stöd och service till barn med en funktionsnedsättning och deras familjer.⁶⁴ CRPD-kommittén hänvisar i en av sina allmänna kommentarer (No. 5) till att barnrättskommittén har uttryckt en oro för att barn med funktionsnedsättningar i tidig ålder hamnar på institution. Detta för att familjer inte får det nödvändiga stödet för att barnen ska kunna bo hemma.⁶⁵ Stödet som staten ansvarar för ska således verka för att barnet kan bo hemma, och samtidigt vara inkluderat i familjen samt spela en aktiv roll i gemenskapen.⁶⁶ CRPD-kommittén har också i en allmän kommentar om förbud mot diskriminering anfört att ett barn med en funktionsnedsättning som inte kan bo hemma till följd av otillräckligt stöd, utsätts för en form av diskriminering.⁶⁷

---

⁶³ Broderick & Ferri (2019), s. 122–124.

⁶⁴ Se artikel 23 CRPD.

⁶⁵ CRPD, General Comment No. 5 (2017), s. 3.

⁶⁶ Della Fina (2017), s. 430–431.

⁶⁷ CRPD, General Comment No. 6 (2018), s. 14–15.

3 Historien bakom LSS och assistansersättningen

3.1 Strävan efter ett förbättrat stöd till människor med en funktionsnedsättning

Till följd av kommittédirektiv 1988:53 påbörjades hösten 1988 en utredning med syfte att analysera frågor om samhällets stöd till människor med funktionsnedsättningar. Utredningen kallades 1989-års handikapputredning och hade till uppdrag att dels se över det stöd som redan fanns i kommuner och landsting för människor med funktionsnedsättning, samt att föreslå ändringar för att åtgärda de redovisade bristerna i det stöd som redan existerade.⁶⁸ Varför en så genomgripande utredning inleddes motiverades av att människor med omfattande funktionsnedsättningar i många fall var beroende av stödinsatser från samhället genom hela livet. Det fanns således ett ansvar att säkerställa fungerande stödinsatser, då otillräckliga insatser fick konsekvenser för den enskildes deltagande i samhället.⁶⁹ Angående barn med en funktionsnedsättning fick utredningen till uppdrag att särskilt se över situationen för barnen med utgångspunkt i principerna om *normalisering* och *integrering*.⁷⁰ Utredningen presenterades i fyra delbetänkanden, ett huvudbetänkande och ett slutbetänkande där samtliga utifrån olika frågeställningar diskuterade situationen för människor med en funktionsnedsättning.⁷¹

Huvudbetänkandet *Handikapp, Välfärd, Rättvisa* presenterade genomarbetade förslag till utformningen av ett nytänkande och individuellt anpassat stöd till människor med omfattande funktionsnedsättningar. Förslagen utgick ifrån tre huvudsakliga åtgärder; ny lagstiftning, förändrat

---

⁶⁸ Dir. 1988:53 (under rubriken utredningsuppdraget).

⁶⁹ Dir. 1988:53 (under rubriken utredningsuppdraget).

⁷⁰ Dir. 1988:53 (under rubriken utredningsuppdraget).

⁷¹ Se SOU 1989:54, SOU 1990:2, SOU 1990:19, SOU 1991:46, SOU 1991:97, SOU 1992:52.

huvudmannaskap och finansiellt stöd.⁷² Den problematik som utredningen diskuterade var hänförlig till utmaningar både på strukturell och individnivå. På en strukturell nivå var det problematiskt att personer med en funktionsnedsättning erhåller stöd genom offentligrättsliga insatser.⁷³ Insatsernas omfattning och innebörd fastställs genom demokratisk process, och enligt utredningen inkluderades människor med funktionsnedsättningar i väldigt liten omfattning så tidigt som i den politiska processen. Detta till följd av att många människor med en funktionsnedsättning saknade en verklig möjlighet att delta i den politiska processen. Därtill poängterades att människor med en funktionsnedsättning å ena sidan utgjorde en minoritet i samhället, å andra sidan var de som i allra högsta grad berördes av beslutsfattandet.⁷⁴ På ett individuellt plan hävdade utredningen att det var avgörande att stärka individens rätt till integritet genom självbestämmande och delaktighet.⁷⁵ Självbestämmanderätten grundades i rätten att få bestämma över eget liv och ändamålet var att ge människor med en funktionsnedsättning rätten att få utöva sitt medborgarskap på lika villkor som andra samhällsmedlemmar.⁷⁶

De statliga utredningarna och prop. 1992/93:159 låg till grund för införandet av LSS-lagstiftningen och bestämmelserna om assistansersättning.⁷⁷ Genom propositionen föreslogs en helt ny rättighetslag med syfte att genom kommunens försorg ge stöd och service till svårt funktionshindrade. En form av stöd var personlig assistans.⁷⁸ Därutöver föreslogs en lag om assistansersättning, avsedd att utgå till personer med ett hjälpbehov på över 20 timmar i veckan. Det finansiella ansvaret för assistansersättningen var tänkt att tillkomma staten.⁷⁹

---

⁷² SOU 1991:46, s. 5.

⁷³ SOU 1991:46, s. 99–100.

⁷⁴ SOU 1991:46, s. 99–100.

⁷⁵ SOU 1991:46, s. 124–125.

⁷⁶ SOU 1991:46, s. 131.

⁷⁷ Prop. 1992/93:159, s. 40.

⁷⁸ Prop. 1992/93:159, s. 46.

⁷⁹ Prop. 1992/93:159, s. 68–69.

Att situationen var särskilt svår för familjer med ett barn med en funktionsnedsättning blev tydligt genom de inledande utredningarna och i propositionen.⁸⁰ Aktiviteter och intressen som för andra barn var helt självklara komponenter i en barndom var något som barn med en funktionsnedsättning riskerades utestängas från. Detta på grund av hinder och bristande tillgänglighet i samhället.⁸¹ På samma sätt var det som ansågs vara ett normalt och självklart familjeliv i många fall omöjligt att leva för familjer med barn med en funktionsnedsättning. Eftersom många av barnen hade omfattande vårdbehov vilade ett stort ansvar på anhöriga att vårda sina barn. Föräldrar fick i praktiken svårt att förvärvsarbete eller upprätthålla ett socialt kontaktnät då barnens vårdbehov upptog majoriteten av tiden. Utredningen belyste också hur föräldrars sömn påverkades av barnens ständiga vårdbehov, vilket fick märkbara konsekvenser i det dagliga livet. Det var således önskvärt att genom en nytänkande lagstiftning möjliggöra förvärvsarbete samt ett socialt liv med egna intressen utanför hemmet för båda föräldrarna.⁸²

3.2 En ny rättighetslagstiftning

Att kommuner och landsting hade skyldigheter gentemot personer med en funktionsnedsättning var ingen nyhet som kom med LSS och reglerna om assistansersättning. Däremot var skyldigheterna tidigare reglerade i målinriktade ramlagar som exempelvis socialtjänstlagen, hälso- och sjukvårdslagen och lagen om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda (omsorgslagen). Ramlagarna innehöll förvisso mål och visioner för verksamheten, men det var genom rättstillämpningen lagens innebörd skulle preciseras.⁸³ I förarbeten framfördes vikten av en mer heltäckande *rättighetslagstiftning*, trots den befintliga ramlagstiftningen, för att på så vis stärka funktionshindrades ställning i samhället.⁸⁴

---

⁸⁰ Prop. 1992/93:159, s. 42.

⁸¹ SOU 1991:46, s. 151.

⁸² Prop. 1992/93:159, s. 42–44.

⁸³ Prop. 1992/93:159, s. 46.

⁸⁴ Prop. 1992/93:159, s. 49–50.

Vidare var en rättighetslagstiftning ett sätt att garantera den enskildes rätt till tjänster av likvärdig kvalitet oberoende av vilken kommun han eller hon tillhörde. Sedan tidigare hade det blivit klart att det var framträdande skillnader i kompetens och ambitionsnivå mellan tjänsterna kommuner och nämnder tillhandahöll. Ramlagstiftningens tillkortakommanden medförde därför krav på en rättighetslagstiftning, för att på så sätt öka rättssäkerheten för de som hade fått ta konsekvenserna av bristerna.⁸⁵

Trots att det saknas en entydig definition av vad som utgör en rättighetslag, är det i doktrin uppställt vissa krav på en sådan. En rättighetslag ska tillförsäkra den enskilde vissa sociala förmåner. LSS som en rättighetslag ska därför garantera personer med en funktionsnedsättning stöd om förutsättningarna för detta är uppfyllda. En rättighetslag ska vidare ha ett tydligt innehåll och förutsättningarna ska vara preciserade på så vis att det är otvetydigt vad som krävs för att få stöd. Dessutom ska den enskilde faktiskt kunna utkräva rättigheterna.⁸⁶ Vidare ska beslutet kunna överklagas och prövas av en oberoende domstol. Hollander understryker att det inte handlar om att den enskilde alltid ska få rätt, utan det är möjligheten att överklaga som är avgörande för rättssäkerheten.⁸⁷ Både LSS och 51 kap. SFB innehåller bestämmelser om den enskildes rätt att överklaga ett beslut.⁸⁸ Slutligen ska det finnas statlig tillsyn av verksamheten.⁸⁹ Inspektionen för vård och omsorg utövar tillsyn över både LSS och assistansersättningen.⁹⁰

3.3 Det delade huvudmannskapet

Som tidigare nämnt delar kommun och stat kostnadsansvaret för personlig assistans. Avgörande för vem som agerar huvudman är hjälpbehovet hos personen som anser sig ha rätt till personlig assistans. Enligt 51 kap. 3 § SFB är staten ansvarig för den delen av hjälpbehovet som överstiger 20

---

⁸⁵ Prop. 1992/93:159, s. 49–50.

⁸⁶ Hollander (1995), s. 34.

⁸⁷ Hollander (1995), s. 39–40.

⁸⁸ Se 27 § LSS (SFS 1993:387) och 113 kap. 7 § och 10 § SFB (SFS 2010:110).

⁸⁹ Hollander (1995), s. 40–41.

⁹⁰ Se 25 § LSS (SFS 1993:387) och 51 kap. 2 § 2 stycket SFB (SFS 2010:110).

timmar i veckan medan kommunen ansvarar för det som understiger 20 timmar i veckan. Kostnadsfördelningen innebär därför att kommunen alltid ska stå för de 20 första timmarna, oavsett om personen har rätt till assistansersättning enligt SFB. I förarbeten motiverades en sådan fördelning bland annat av att enskilda kommuner inte skulle få för höga kostnader, särskilt i de fall där det var mindre kommuner med ett större antal personer i behov av stöd.⁹¹ Huvudmannaskapet syftade också till att utjämna ekonomiska skillnader mellan kommunerna, och att stödja kommuner med svag ekonomi. Slutligen framgick av förarbeten att Försäkringskassan var lämpad för att dela ansvaret med kommunerna mot bakgrund av att myndigheten redan hade en bred erfarenhet av att bedöma individuella behov genom andra typer av insatser.⁹²

Dock har det delade huvudmannaskapet redan från början varit föremål för kritik. I propositionen till LSS och assistansersättningen var flertalet remissinstanser kritiska till ansvarsfördelningen, och hävdade att det borde vara en huvudman med ansvar för den personliga assistansen. En del ansåg att Försäkringskassan borde ansvara för assistansen inom ramen för socialförsäkringen. En annan del ansåg att kommunen borde vara ensamt ansvarig, men erhålla statsbidrag för finansieringen.⁹³ Ämnet diskuterades återigen i prop. 2009/10:176 där frågan om det rådande huvudmannaskapet skulle ändras togs upp. Regeringen kom dock fram till att en ändring inte var lämplig eftersom frågan inte var tillräckligt utredd, och att det följaktligen var svårt att förutse konsekvenserna av en ändring.⁹⁴

Det delade huvudmannaskapet är fortfarande ifrågasatt vilket bland annat blev tydligt genom den statliga utredningen *Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen* från 2018.⁹⁵ Utredningen framförde kritik mot att uppdelningen av ansvaret inte är ändamålsenlig. Kritiken grundades bland

---

⁹¹ Prop. 1992/93:159, s. 68.

⁹² SOU 1991:46, s. 277–278.

⁹³ Prop. 1992/93:159, bilaga 1.4, s. 273–274.

⁹⁴ Prop. 2009/10:176, s. 21.

⁹⁵ SOU 2018:88.

annat i en uppfattning om att kommunerna inte utvecklade eller förbättrade sina insatser med hänsyn till att behovet i stället kunde tillgodoses genom den statliga assistansersättningen. Angående bedömningarna om rätten till personlig assistans kritiserade utredningen det faktum att stat och kommun kan göra helt olika bedömningar av den enskildes rätt till personlig assistans. Oförutsebara bedömningar kan i sin tur få stora konsekvenser för rättssäkerheten och tilltron till systemet.⁹⁶

Slutligen är det för den vidare läsningen relevant att utreda förhållandet mellan 51 kap. SFB och LSS. De två regelverken reglerar båda rätten till personlig assistans. 51 kap. SFB ersatte det som tidigare reglerades i en separat lag, lag (1993:389) om assistansersättning (LASS).⁹⁷ Som tidigare nämnt tillämpas SFB i fråga om personer med ett hjälpbehov som överstiger 20 timmar i veckan, och LSS för det hjälpbehovet som inte överstiger 20 timmar i veckan. Genom kommande uppsats förekommer löpande hänvisningar till LSS när assistansersättningen enligt SFB diskuteras, vilket visserligen kan skapa förvirring hos läsaren. Arbetet behandlar enbart den statligt finansierade assistansersättningen enligt 51 kap. SFB. Anledningen till att hänvisningar till LSS förekommer är, som framgår av 51 kap. 2 § 2 stycket SFB, att de bestämmelser i LSS som avser utförandet av personlig assistans också tillämpas i frågan om assistansersättning enligt 51 kap.

3.4 Personlig assistans

Med personlig assistans avses enligt 9a § LSS ett personligt utformat stöd, där en person med omfattande funktionsnedsättningar erhåller hjälp av ett begränsat antal personer. Bakgrunden för att införa rätt till personlig assistans handlade till övervägande del om att ge den enskilde rätt att få leva ett liv präglat av självständighet och delaktighet. Personlig assistans var således tänkt att vara en möjlighet för de personer som dagligen behövde omfattande hjälp att själva få organisera hjälpen utifrån egna önskemål. Tanken var därför att hjälpen borde anpassas till den enskildes livssituation,

---

⁹⁶ SOU 2018:88, s. 164.

⁹⁷ Prop. 2008/09:200, s. 473.

istället för motsatsen.⁹⁸ En annan viktig aspekt, som också diskuterades i förarbeten, är att de moment som utgör en persons hjälpbehov ofta är av mycket privat och integritetskänslig karaktär. Med hänvisning till detta fanns skäl att ge den enskilde möjlighet att själv bestämma vem som skulle utföra hjälpen.⁹⁹

För barn med en funktionsnedsättning hade beviljandet av personlig assistent bland annat för avsikt att ge ett adekvat stöd så att barn i större utsträckning fick bo kvar i föräldrahemmet.¹⁰⁰ För att uppnå ett så anpassat stöd som möjligt var det fördelaktigt med en assistent med kännedom om både barnet och barnets funktionsnedsättning. Genom att få hjälp av ett fåtal personer barnet har förtroende för var målsättningen att uppnå kontinuitet och trygghet för barnet och deras familjer.¹⁰¹

---

⁹⁸ Prop. 1992/93:159, s. 62–63.

⁹⁹ Prop. 1992/93:159, s. 63–64.

¹⁰⁰ Prop. 1992/93:159, s. 64.

¹⁰¹ SOU 1991:46, s. 174.

4 Reglerna om assistansersättning

4.1 Grundläggande information om assistansersättningen

Försäkringskassan handlägger frågan om rätt till assistansersättning, och har som tidigare nämnt ansvaret när hjälpbehovet hos den försäkrade överstiger 20 timmar i veckan. Tidsberäkningen som ska ligga till grund för assistansersättningen utförs med stöd av förordning (1993:1091) om assistansersättning.¹⁰² Assistansersättningen betalas ut månadsvis med ett på förhand angivet belopp per timme vilket framgår av 51 kap. 14 § SFB. Vidare är ersättningen skattefri och den betalas ut under förutsättningen att den används för att köpa tjänsten personlig assistans.¹⁰³

Assistansersättningen är avsedd att täcka kostnader som lönekostnader, kostnader för arbetsmiljöinsatser, utbildningskostnader, personalomkostnader och administrationskostnader.¹⁰⁴

Den som är berättigad assistansersättning erhåller personlig assistans genom att själv anställa sina personliga assistenter. Personen kan också anlita ett assistansbolag som är specialiserade på att tillhandahålla personliga assistenter.¹⁰⁵ Därutöver är det också möjligt att en närstående till personen, som inte är anställd av kommunen, anställs som personlig assistent. En närstående är i många fall personens vårdnadshavare. I fråga om närståendeassistans har 51 kap. 16a § SFB särskilda regler om tillsyn från IVO. Reglerna infördes som en åtgärd för att förhindra fusk med assistansersättningen.¹⁰⁶

---

¹⁰² Axmin & Lundahl (2020), s. 94, se också 3§ Förordning (1993:1091) om assistansersättning.

¹⁰³ 8 kap. 19 § Inkomstskattelag (SFS 1999:1229) och 51 kap. 4 § SFB (SFS 2010:110).

¹⁰⁴ 5a § förordning (1993:1091) om assistansersättning.

¹⁰⁵ Axmin & Lundahl (2020), s. 95.

¹⁰⁶ Se Liljeqvist m.fl., Socialförsäkringsbalken, (1 jan. 2020, Version 21, JUNO), kommentaren till 51 kap. 16a §.

4.2 De rättsliga förutsättningarna för assistansersättningen

4.2.1 Personkrets

Av 51 kap. 2 § SFB framgår att assistansersättning utgår till en försäkrad som omfattas av personkretsen i 1 § LSS. Personkretsen räknas upp genom tre punkter i 1 § LSS, och personens funktionsnedsättning ska omfattas av en av punkterna. Punkt 1 och punkt 2 motsvarar definitionen i den tidigare omsorgslagen, och infördes så att samma personer fortfarande skulle omfattas av den nya lagen.¹⁰⁷ Guppen som omnämns i *första punkten* är personer med en utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd. Begreppet utvecklingsstörning förklaras som en intellektuell funktionsnedsättning, som beroende på miljö och grad utgör ett handikapp.¹⁰⁸ Vidare ska funktionsnedsättningen ha samband med en brist eller skada som har uppkommit under individens utvecklingsperiod. Funktionsnedsättningen ska därför vara medfött eller ha inträffat i tidig ålder. Begreppet autism ersatte det som i omsorgslagen omtalades som ”barndomspsykos”,¹⁰⁹ och innebär en funktionsnedsättning som medför svårigheter med psykosocial och/ eller pedagogisk anpassning. I lagkommentaren förklaras psykosociala och pedagogiska svårigheter som svårigheter med kommunikation, sociala förmågor eller beteende.¹¹⁰

1 § LSS *andra punkten* omfattar de fall där diagnosen eller tillståndet inte är medfött, utan något som uppkommit i vuxen ålder till följd av en hjärnskada. Hjärnskadan ska ha uppstått efter kroppslig sjukdom eller yttre våld, och medfört en betydande och bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning. I förarbeten exemplifieras yttre våld med skador som uppkommit i trafikolyckor, och som kroppslig sjukdom nämns tumörer och

---

¹⁰⁷ Prop. 1992/93:159, s. 53–54.

¹⁰⁸ Sunesson & Lundgren, Nya Sociallagarna, (1 des. 2019, JUNO), kommentaren till 1 § LSS.

¹⁰⁹ Prop. 1992/93:159, s. 54.

¹¹⁰ Sunesson & Lundgren, Nya Sociallagarna, (1 des. 2019, JUNO), kommentaren till 1 § LSS.

hjärnblödningar. Avsikten var inledningsvis att punkten inte skulle omfatta funktionsnedsättningar hänförliga till psykiska tillstånd.¹¹¹ Dock har påståendet modifierats på senare tid genom exempelvis RÅ 2008 ref. 78. Bakgrunden för rättsfallet var en person med Alzheimers sjukdom som av underinstanserna inte ansågs ha rätt till personlig assistans med argumentet att han inte omfattades av personkretsen i LSS. HFD konstaterade däremot i sin bedömning att Alzheimers sjukdom är en hjärnskada som följer av en kroppslig sjukdom, även om den fysiska nedsättningen är mindre framträdande.¹¹²

Den *tredje punkten* i 1 § LSS omfattar andra varaktiga fysiska och psykiska funktionsnedsättningar. Bakgrunden för införandet av punkten var att vidga omsorgslagens personkrets samt ge ett större antal personer rätt till insatsen personlig assistans.¹¹³ De funktionsnedsättningar som ingår i personkretsen ska vara omfattande, inte bero på normalt åldrande, och förorsaka betydande svårigheter i den dagliga livsföringen. Att det inte ska bero på normalt åldrande följer av att LSS främst riktar sig till personer under 65 år.¹¹⁴ Bedömningen av rekvisitet ”omfattande” utgår från både kvalitativa och kvantitativa aspekter. Att den enskilde har ett upprepat behov av omfattande stöd under en längre tidsperiod utgör en kvalitativ aspekt. En kvantitativ aspekt kan exempelvis vara att en person har olika funktionsnedsättningar. Bedömningen ska i det fall avse det samlade behovet.¹¹⁵ Vidare ska funktionsnedsättningen ge upphov till svårigheter i den dagliga livsföringen. Aktiviteter som normalt anses ingå i den dagliga livsföringen är exempelvis av- och påklädning, måltider, toalettbesök, hygien, och förflyttning.¹¹⁶

Vad gäller mindre barn ska det också beaktas om det kan antas att barnets funktionsnedsättning kommer att föranleda svårigheter när barnet blir

---

¹¹¹ Prop. 1992/93:159, s. 167–168.

¹¹² RÅ 2008 ref. 78.

¹¹³ Prop. 1992/93:159, s. 168–169, se också SOU 2018:88, s. 190.

¹¹⁴ Bäckman (2020), s. 237.

¹¹⁵ Prop. 1992/93:159, s. 169.

¹¹⁶ Prop. 1992/93:150, s. 168–169.

äldre.¹¹⁷ Ett sådant resonemang tillämpades i RÅ 2001 ref. 33, där en fyraåring var döv på båda öronen. HFD konstaterade att för ett barn med hörselnedsättning kommer svårigheterna att bli mer omfattande i samband med att språket får större betydelse för barnets sociala utveckling.¹¹⁸

4.2.2 Grundläggande behov

Assistansersättning utgår för en försäkrad som behöver personlig assistans för hjälp med de grundläggande behoven. De grundläggande behoven räknas upp i 9a § 1 stycket LSS, och av 2 stycket kan det utläsas att den som har rätt till personlig assistans för sina grundläggande behov även har rätt till assistans för andra personliga behov, om de inte tillgodoses på annat sätt. LSS i sin ursprungliga lydelse hade ingen uppräkningslista av de grundläggande behoven, utan det infördes senare för att klargöra innebörden av den personliga assistansen. Vidare ansåg regeringen att en uppräkningslista var nödvändig för att understryka att den personliga assistansen främst var avsedd för personer med en fysisk funktionsnedsättning. Anledningen till detta var att personer med en fysisk funktionsnedsättning rent praktiskt var förhindrade att tillgodose sina grundläggande behov, och att personer med enbart behov av aktivering- och motiveringsinsatser inte borde ha rätt till personlig assistans.¹¹⁹

Utöver att hjälpbehovet hos personen med en funktionsnedsättning ska omfattas av ett av de uppräknade behoven, ska hjälpbehovet vara av mycket privat och integritetskänslig karaktär. Om hjälpbehovet är av privat karaktär är det också av vikt för den enskilde att enbart ett fåtal personer utför hjälpen.¹²⁰ HFD har uttalat att en samlad bedömning ska göras med hänsyn till om det stöd som behövs är av mycket privat och integritetskänslig karaktär, eller om specifik kompetens förutsätts.¹²¹ Varma bad och massage

---

¹¹⁷ Prop. 1992/93:159, s. 169.

¹¹⁸ RÅ 2001 ref. 33.

¹¹⁹ Prop. 1995/96:146, s. 13.

¹²⁰ Prop. 1992/93:159, s. 63–64.

¹²¹ RÅ 2009 ref. 57.

är exempel på hjälpbehov som inte har ansetts uppfylla kravet på tillräckligt privat karaktär.¹²²

De grundläggande behoven räknas upp i 9a § LSS som hygien, måltider, av- och påklädning, kommunikation och annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade. *Andning* infördes som ett grundläggande behov 2019 och är det senaste tillägget till bestämmelsen.¹²³ *Andning* anses vara ett grundläggande behov under förutsättningen att andningshjälpen inte utgör en HSL-insats, utan utförs i form av egenvård. Bakgrunden för att införa *andning* som ett grundläggande behov var insikten att ett antal personer och framförallt barn som var i behov av hjälp med *andning* inte fick hjälpbehovet tillgodosett.¹²⁴ För att *andning* ska utgöra ett grundläggande behov krävs att personen har en dokumenterad nedsatt andningsförmåga, samt att andningshjälpen är nödvändig för den enskildes överlevnad.¹²⁵ Det grundläggande behovet *måltider* innefattar inte enbart näringstillförsel genom munnen, utan också sondmatning. Att sondmatning också skulle anses vara en måltid fastställdes i den mycket uppmärksammade sondmatningsdomen. HFD fastslog genom domen att hela momentet från sondslangens påkoppling till den kopplas av utgör en måltid likvärdig mat genom munnen.¹²⁶

Vad gäller de två grundläggande behoven måltider och *andning* infördes nyligen en särskild reglering i 9a § 1 stycket andra meningen LSS. Av denna framgår att *andning* och sondmatning ska anses vara ett grundläggande behov oberoende av hjälpens karaktär. Det innebär att alla moment av hjälpbehoven ska vara assistansgrundade. Därutöver bortfaller kravet på att hjälpen ska vara av privat och integritetskänslig karaktär. Regleringen motiverades av att det i många fall var problematiskt att endast enstaka delar av hjälpbehoven ansågs vara assistansgrundade. I förarbeten

---

¹²² HFD 2012 ref. 41.

¹²³ SFS 2019:618.

¹²⁴ Prop. 2018/2019:145, s. 14–17.

¹²⁵ Prop. 2018/2019:145, s. 29.

¹²⁶ HFD 2018 ref. 21.

framhävdes barn som en särskilt utsatt grupp där föräldrar tvingades ta ett ansvar långt utöver det normala föräldraansvaret. Vidare betonades att båda behoven är kritiska för en människas överlevnad och i det avseendet avviker från de andra grundläggande behoven.¹²⁷ Införandet har fått konsekvenser för bedömningen av föräldraansvaret vilket kommer diskuteras längre fram i uppsatsen.

Det grundläggande behovet *personlig hygien* handlar om hjälp för den enskilde att hålla sig ren.¹²⁸ Uppenbara moment av hjälpbehovet kan därför tänkas vara hjälp med dusch, toalettbesök och blöjbyten. HFD har uttalat att sminkning inte ska ingå i det grundläggande behovet personlig hygien. Ett sådant ställningstagande motiverades av att den normalspråkliga innebörden av hygien är att avlägsna smuts för att hålla sig ren.¹²⁹ Avseende *av- och påklädning* är det ett relativt självförklarande begrepp. Det är däremot av vikt att betona kravet på hjälpens privata karaktär, något som kan medföra att exempelvis hjälp med ytterkläder inte räknas in i det grundläggande behovet.¹³⁰ *Kommunikation* som ett grundläggande behov syftar till de situationer där personen med funktionsnedsättning behöver en assistent närvarande för att kunna kommunicera med andra. I RÅ 2010 ref. 17 har HFD fastställt att för att kommunikation ska utgöra ett grundläggande behov ska det krävas särskild kunskap om personen, funktionshindret och hans eller hennes kommunikationssätt för att kommunikation ska vara möjlig.¹³¹

Slutligen räknar 9 a§ LSS upp *annan hjälp som förutsätter ingående kunskap om den funktionshindrade*, vilket ofta omtalas som det femte grundläggande behovet.¹³² Hjälpbehovet omfattar endast personer med en psykisk funktionsnedsättning. HFD har framfört att avsikten med att införa behovet var att inte utestänga gruppen bestående av personer med en psykisk funktionsnedsättning från bestämmelsens tillämpningsområde.

---

¹²⁷ Prop. 2019/20:92, s. 20–21.

¹²⁸ HFD 2019 ref. 56.

¹²⁹ HFD 2019 ref. 56.

¹³⁰ RÅ 2009 ref. 57, se också Försäkringskassan Rättslig uppföljning 2015:2, s. 17.

¹³¹ RÅ 2010 ref. 17.

¹³² Bäckman (2020), s. 248.

Införandet syftade således till att inkludera ytterligare en grupp i rätten till stöd, men inte att vidga tillämpningsområdet.¹³³ HFD har i ett mål från 2020 återigen bekräftat att hjälpbehovet ska ha grund i en psykisk funktionsnedsättning.¹³⁴ I praxis har hjälpbehovet ansetts omfatta assistans för aktiv tillsyn av övervakande karaktär. Med detta avses tillsyn för att begränsa allvarliga konsekvenser av ett utåtagerande aggressivt beteende hos personen med funktionsnedsättning. Vidare har assistans också beviljats för kvalificerade aktivering- och motiveringsinsatser. Insatserna ska vara en förutsättning för att personen med en funktionsnedsättning ska kunna tillgodose ett grundläggande behov. I fråga om båda moment är en förutsättning att hjälpen bedöms kräva ingående kunskaper om personen med funktionsnedsättning.¹³⁵

4.2.3 Andra personliga behov

Av 9 § 2 stycket LSS framgår att den som har rätt till personlig assistans för sina grundläggande behov även kan ha rätt till personlig assistans för andra personliga behov, om de inte tillgodoses på annat sätt. Det är således en förutsättning att den enskilde har rätt till assistansersättning för de grundläggande behoven för att kunna ha rätt till assistansersättning för andra personliga behov.¹³⁶ Vidare har det genom rättspraxis framförts att det stöd personen är i behov av i någon mening ska vara kvalificerat för att omfattas av bestämmelsen. Alla personliga behov ger därför inte rätt till personlig assistans.¹³⁷

Alla åtgärder som är direkt nödvändiga för att sondmatning och andningshjälp ska kunna utföras ska räknas som andra personliga behov vilket framgår av 9 § 2 stycket LSS. Därutöver har ytterligare tre punkter införts i lagtexten med en uppräkningslista av vad som alltid ska anses utgöra andra personliga behov. Om den enskildes behov omfattas av en av de tre

---

¹³³ HFD 2015 ref. 46.

¹³⁴ HFD 2020 ref. 7.

¹³⁵ HFD 2020 ref. 7, pkt. 4.

¹³⁶ Prop. 1995/96:146, s. 21.

¹³⁷ HFD 2017 ref. 27.

punkterna gäller inte kravet på att hjälpbehovet ska vara kvalificerat.¹³⁸ Inledningsvis framgår att *väntetid* räknas som ett personligt behov. Med väntetid avses den tid under den enskildes dygnsvila där en assistent ska finnas i närheten av den assistansberättigade. Det är inte fråga om aktiv tillsyn, utan assistenten ska vara tillgänglig i fall ett hjälpbehov uppstår. Vidare är *beredskap* ett personligt behov och innebär att assistenten befinner sig på annan plats än den enskilde, men är tillgänglig om ett hjälpbehov skulle uppstå. Tredje punkten handlar om aktiviteter utanför hemmet. Den personliga assistansen kan i de fallen beviljas för hela aktiviteten, och inte enbart den delen av aktiviteten som avser det grundläggande behovet.¹³⁹

---

¹³⁸ Prop. 2017/18:78, s. 12–13.

¹³⁹ Prop. 2017/18:78, s. 29.

5 Föräldraansvaret

5.1 Föräldraansvaret i en historisk kontext

Av 51 kap 6 § SFB framgår att när behovet av personlig assistans bedöms för ett barn ska det bortses från det hjälpbehov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose enligt föräldrabalken. Eftersom bestämmelsen hänvisar till föräldrabalken är det relevant att inledningsvis redogöra för föräldrabalkens bestämmelser samt förarbeten och praxis.

Så tidigt som vid föräldrabalkens införande fanns en tydlig tanke om att föräldrar genom att vara vårdnadshavare har ett visst ansvar för sina barn. I propositionen till införandet av FB omnämndes föräldrars vårdnad om barnet som en rätt och plikt att bestämma över, och företräda barnet i dess personliga angelägenheter. Däremot utformades ingen konkret definition av vårdnadsbegreppet, med argumentet att en definition inte var av något större värde.¹⁴⁰ Till följd av att synen på barn och uppfostran med tiden har förändrats har också vårdnadsbegreppets innebörd utvecklats. Det huvudsakliga skiftet i synsätt bestod av att uppfostran inte endast handlade om att forma objekt som skulle lyda sina föräldrar, utan istället skapa självständiga individer och tillgodose deras behov.¹⁴¹

De ovan nämnda förändringarna medförde också en strävan efter att ytterligare försöka förstå ett barns behov. Basala fysiska behov som mat och god hälsa hade tidigare ansetts vara det centrala, men nu beaktades även psykiska behov i diskussionen. I den offentliga utredningen *Barnets rätt- om föräldraansvar m.m.* är ett sådant skifte tydligt, då det i denna betonades att ett barn har behov av villkorslös kärlek, erkännande och en vardag präglad av trygghet och stabilitet. Enligt utredningen borde relationen mellan barn och förälder utgå från ömsesidig respekt med syfte att främja självständighet hos barnet. Genom att främja självständighet var avsikten att barnet i en viss

---

¹⁴⁰ Prop. 1949:93, s. 99.

¹⁴¹ SOU 1979:63, s. 55.

ålder skulle kunna frigöra sig från sina föräldrar.¹⁴² Mot bakgrund av de ovan nämnda förändringarna var föräldrabalken under 1970- och 80-talet föremål för en mängd reformer med syfte att stärka barns rättsliga ställning. Reformerna syftade också till att sätta barnets behov i centrum.¹⁴³

5.2 Föräldraansvaret i föräldrabalken

6 kap. 1 § FB infördes 1983 efter den statliga utredningen från 1979.¹⁴⁴ Bestämmelsen stadgar att ett barn har rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran. Därutöver uppställer bestämmelsen ett förbud mot barnaga. Det faktum att ett barn har rätt till omsorg från sina vårdnadshavare anses vara en utgångspunkt i såväl föräldrabalken som barnkonventionen.¹⁴⁵ Enligt 6 kap 2 § FB är den som har vårdnad om barnet ansvarig för att barnets behov blir tillgodosedda. Ansvaret omfattar såväl fysiska som psykiska behov.

Fysiska behov handlar om barnets rätt att få sina materiella behov tillförsäkrade genom föräldrarnas försörjning. Det som främst åsyftas är basala behov som mat, hygienbehov och kläder.¹⁴⁶ Enligt lagkommentaren ska bestämmelsen inte tolkas som att det enbart är vårdnadshavaren som personligen ska tillgodose barnets behov. Utöver vårdnadshavarens ansvar vilar också ett relativt stort ansvar på samhället i att tillgodose barnets behov. Kommentaren hänvisar i det avseendet särskilt till barn med ett hjälpbehov avvikande från det som anses som normalt.¹⁴⁷

Barnets föräldrar ska också utöva tillsyn över barnet för att säkerställa att barnet inte skadar sig eller på annat sätt far illa. I tillsynsansvaret ingår också att se till så barnet inte orsakar någon annan skada.¹⁴⁸

Att tillgodose barnets psykiska behov handlar om att barnet ska få leva i en trygg tillvaro där det finns omsorgspersoner barnet har förtroende för.

---

¹⁴² SOU 1979:63, s. 56–57.

¹⁴³ Prop. 1990/91:8, s. 25–26.

¹⁴⁴ SFS 1983:47.

¹⁴⁵ Singer (2019), s. 117.

¹⁴⁶ SOU 1979:63, s. 56–57.

¹⁴⁷ Vängby m.fl., Föräldrabalken (1 Jan. 2020, Version 20, JUNO), kommentaren till 6 kap. 2 §.

¹⁴⁸ Schiratzki (2019), s. 92.

Vidare är det av vikt att barnet, oberoende av sina förutsättningar, får känna samhörighet med sin familj. I förarbeten till FB framhävdes varaktighet och stabilitet som avgörande faktorer i en uppväxt präglad av trygghet.¹⁴⁹ En trygg tillvaro grundas också i att barnet inte ska utsättas för någon form av kränkande behandling, vare sig fysisk eller psykisk.¹⁵⁰ Vidare är det avgörande för ett barns utveckling att det får utmanas och utvecklas utifrån sina förutsättningar. Utvecklingen medför också rätt till ett starkare integritetsskydd desto äldre barnet blir.¹⁵¹

Slutligen framgår av 6 kap. 11 § att vårdnadshavaren ska företräda barnet i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Barnet ska dock med hänsyn till ålder och mognad få utöva medbestämmanderätt och således inflytande i de beslut som fattas. Om barnet ska ha självbestämmanderätt, medbestämmanderätt eller endast rätt att komma till tals beror både på barnets ålder, men också typen av frågeställning.¹⁵²

5.3 Föräldraansvaret i assistansersättningen

Att göra en avräkning för hjälpbehov som omfattas av föräldraansvaret i frågan om assistansersättning till barn var ingen nyhet som introducerades i 51 kap. 6 § SFB utan bestämmelsen utgör en kodifiering av tidigare praxis. Bestämmelsen innebär att det i bedömningen av hjälpbehovet hos ett barn ska beaktas ett föräldraansvar, både i frågan om de grundläggande och de personliga behoven. Bedömningen utgår från frågan om barnets hjälpbehov överstiger vad som anses vara normalt för ett barn i samma ålder som inte har en funktionsnedsättning. Det är därför nödvändigt att göra en jämförelse mellan hjälpbehovet hos barnet med funktionsnedsättningen och ett barn i samma ålder utan en funktionsnedsättning.¹⁵³ RÅ 2008 ref. 17 har ansetts vara vägledande vad gäller bedömningen av föräldraansvaret. HFD fastslog

---

¹⁴⁹ SOU 1979 s. 63.

¹⁵⁰ Se 6 kap 1 § FB.

¹⁵¹ Vängby m.fl., Föräldrabalken (1 Jan. 2020, Version 20, JUNO), kommentaren till 6 kap. 1 §.

¹⁵² Schiratzki (2019), s. 93-95.

¹⁵³ Prop. 2008/09:200, s. 473–474.

genom domen att föräldrar i majoriteten av fall ska anses ha ett omfattande föräldraansvar för mindre barn. Resonemanget innebär att i de flesta av fallen som avser mindre barn ska föräldrarna svara för barnens behov under ett visst antal timmar om dygnet.¹⁵⁴ Dock är ett undantag från denna huvudprincipen om hjälpbehovet är mycket omfattande, samt av en annan karaktär än hos ett barn utan funktionsnedsättning. Ett sådant resonemang tillämpades i RÅ 2008 ref. 17 eftersom barnet hade mycket omfattande hjälpbehov som också var av teknisk karaktär.¹⁵⁵ I HFD 2011 not. 81 var situationen liknade för en fyraåring vars hjälpbehov ansågs vara så resurskrävande och speciellt att inget föräldraansvar beaktades.¹⁵⁶ Sammanfattningsvis, har både förarbeten och praxis bekräftat att det föreligger ett omfattande föräldraansvar för mindre barn. Däremot framgår ingen övre åldersgräns för hur länge ett föräldraansvar kan göras gällande av lagtext eller förarbeten. Rättspraxis har dock konstaterat att ett föräldraansvar för de grundläggande behoven vanligtvis inte beaktas när barnets ålder överstiger 12 år.¹⁵⁷

Genom en ändring av 51 kap. 6 § SFB har sondmatning och andning, samt åtgärder kopplade till momenten, uttryckligen uteslutits från föräldraansvaret. I bedömningen av barns rätt till assistansersättning kan det därför aldrig hänvisas till ett föräldraansvar för hjälp med andning eller sondmatning, oberoende av barnets ålder.¹⁵⁸ Skälet bakom att utesluta andning var att ett barn utan en funktionsnedsättning aldrig är i behov av hjälp från föräldrar med att andas. Det samma gäller tillsyn i förhållande till kvävningrisk.¹⁵⁹ Hjälpbehovet har således automatisk större omfattning än det som anses vara normalt. Därutöver är såväl andning som sondmatning avgörande för ett barns överlevnad, vilket gör barnen i behov av insatserna till en särskilt utsatt grupp. Sådana omständigheter särskiljer enligt

---

¹⁵⁴ RÅ 2008 ref. 17.

¹⁵⁵ RÅ 2008 ref. 17.

¹⁵⁶ HFD 2011 not. 81.

¹⁵⁷ RÅ 1997 ref. 23.

¹⁵⁸ Prop. 2019/20:92, s. 43.

¹⁵⁹ Prop. 2019/20:92, s. 30–31.

förarbeten andning och sondmatning från de övriga grundläggande behoven.¹⁶⁰

Vad gäller de övriga grundläggande, och de personliga behoven, ska däremot ett föräldraansvar beaktas. Som tidigare nämnt finns inget konkret tillvägagångssätt för bedömningens utförande eller riktlinjer som fastslår vilka omständigheter som ska beaktas. I syfte att förtydliga bedömningskriterierna gjorde Försäkringskassan 2015 en rättsfallsöversikt med domar från kammarrätterna och HFD för att understödja handläggare i bedömningarna av föräldraansvaret.¹⁶¹ Därutöver har Försäkringskassan också utformat en specifik vägledning, genom ett rättsligt ställningstagande, i syfte att klargöra på vilket sätt föräldraansvaret ska beaktas för hjälpbehovet som avser väntetid under dygnsvilan. Detta för att få en enhetlig rättstillämpning. Försäkringskassan fastslog genom ställningstagandet att bedömningarna ska utgå från en uppskattning av hur frekventa föräldrarnas uppvaknanden var, och därefter jämföra om detta kan anses vara normalt för andra barn i samma ålder utan en funktionsnedsättning.¹⁶²

5.4 Kritik av bestämmelsen om föräldraansvaret

Bedömningen av föräldraansvaret i samband med assistansersättning till barn har vid upprepade tillfällen varit föremål för kritik. I den statliga utredningen *översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen*, som tidigare nämdes, framfördes kritik mot att det varken i lag eller förarbeten tydliggörs vad som ingår i ett normalt föräldraansvar. Vidare har ingen övre åldersgräns för att beakta ett föräldraansvar fastslagits. Dock hävdar utredningen att det är svårt att utforma en konkret definition av

---

¹⁶⁰ Prop. 2019/20:92, s. 30–31.

¹⁶¹ Försäkringskassan, Rättslig uppföljning 2015:1.

¹⁶² Försäkringskassan, Rättsligt ställningstagande 2018:01.

föräldraansvaret, med hänsyn till att definitionen också ska vara genomförbar i praktiken.¹⁶³

Liknande kritik har framförts av Therése Fridström Montoya som genom texten ”Ole, Dole, Doff - vilken tid ska bort” omtalar föräldraansvaret som en rättslig norm utan innehåll.¹⁶⁴ Kritiken grundas bland annat i att vad som utgör ett normalt föräldraansvar för barn i olika åldrar varken är preciserat i SFB eller FB. Eftersom det inte har utformats några riktlinjer för bedömningarna är det enligt Montoya en öppen fråga hur ett normalt föräldraansvar ska definieras. Vidare försvårar avsaknaden på tydliga bedömningskriterier för föräldrar till barn med en funktionsnedsättning att förutse hur bestämmelsen kommer att tillämpas i deras fall.¹⁶⁵ Montoya gör också en hänvisning till rekvisiten i 7 § LSS som konstaterar att för att anses ha rätt till stöd ska det finnas ett hjälpbehov som inte kan tillgodoses på annat sätt. Montoya ifrågasätter hur tillämpningen av bestämmelsen om föräldraansvaret överensstämmer med formuleringen *att hjälpen inte kan tillgodoses på annat sätt*. Detta för att föräldraansvaret utgår från att bedöma om en förälders omsorgsinsatser *borde* räcka till istället för att undersöka om barnets behov *faktiskt är* tillgodosett.¹⁶⁶

Därutöver har debatten om föräldraansvaret också präglats av kritik och påtryckningar från intresseorganisationer. FUB, en intresseorganisation som arbetar för barn och vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar sammanställde 2018 en rapport som syftade till att undersöka tolkningen och tillämpningen av det ”normala föräldraansvaret”.¹⁶⁷ Rapporten utformades efter intervjustudier med handläggare i kommuner och på Försäkringskassan samt med chefer och samordnare.¹⁶⁸ Att det fanns starka skäl att ifrågasätta tillämpningen av föräldraansvaret var något som tydligt framgick av rapportens slutsatser. Intervjustudierna visade bland annat att

---

¹⁶³ SOU 2018:88, s. 416.

¹⁶⁴ Montoya (2017), s. 105.

¹⁶⁵ Montoya (2017), s. 105–107.

¹⁶⁶ Montoya (2017), s. 105.

¹⁶⁷ Riksförbundet FUB (2018).

¹⁶⁸ Riksförbundet FUB (2018), s. 6.

barnets familjesituation nästintill aldrig beaktades i bedömningarna av föräldraansvaret. Varför detta ansågs problematiskt handlade om att föräldrarnas situation också påverkar utövandet av föräldraansvaret i olika avseenden. Särskilt aktuellt var det i de fall där en förälder var ensamstående, eller där det fanns andra omständigheter som försvårade utövandet av föräldraansvaret.¹⁶⁹ Utöver familjesituationen framhövdes avsaknaden av en helhetsbedömning av den enskildes situation. Rapporten hänvisade i det sammanhang till Lennart Erlandssons utlåtande vid en föredragning i Socialutskottet om personlig assistans. I utlåtandet framhövdes vikten av att i utredningarna bedöma varje ansökan individuellt med hänsyn till sociala och individuella faktorer, och den samlade livssituationen.¹⁷⁰

Sammanfattningsvis, är kritiken till stor del densamma. Vad som ska anses utgöra ett ”normalt” föräldraansvar har varit en återkommande frågeställning, då begreppet inte har någon bestämd innebörd. Delar av den framförda kritiken har bemötts med ändringar, såsom exempelvis införandet av det tidigare nämnda undantaget för sondmatning och andning från föräldraansvaret.¹⁷¹ Frågan är återigen aktuell genom kommittédirektiv 2020:3, som nämndes i uppsatsens inledning. Direktivet har uppdragit åt en särskild utredare att ta ställning till ett antal oklarheter i bedömningen av föräldraansvaret.¹⁷²

---

¹⁶⁹ Riksförbundet FUB (2018), s. 34–35.

¹⁷⁰ Riksförbundet FUB (2018), s. 36.

¹⁷¹ Prop. 2019/20:92, s. 30–32.

¹⁷² Dir. 2020:3.

6 Inledning till den empiriska undersökningen

6.1 Syfte och disposition

Den kommande undersökningen analyserar kammarrättsavgöranden från Sveriges fyra kammarrätter. Undersökningen utgår från 20 avgöranden från tidsperioden 2019 och 2020. Eftersom undersökningen enbart granskar 20 avgöranden är det av vikt att framhålla att det inte är möjligt att dra några säkra slutsatser utifrån materialet. Det är heller inte syftet med undersökningen. Syftet är däremot att undersöka tillämpningen av 51 kap. 6 § SFB i frågan om barns rätt till assistansersättning. Med avsikten att göra presentationen pedagogisk presenteras undersökningens resultat separat i kapitel 7.

6.2 Val av instans och tidsperiod

Kammarrätten bedömdes vara lämplig instans för undersökningen av flera anledningar. Genom att använda avgöranden från de fyra kammarrätterna inkluderas automatiskt avgöranden från hela Sverige. Detta eftersom målen har överklagats från olika förvaltningsrätter i Sverige innan prövningen i kammarrätten.¹⁷³ Undersökningen granskar således avgöranden med en bred geografisk representation. Därutöver krävs prövningstillstånd för att ett mål om assistansersättning ska prövas i kammarrätten vilket framgår av 113 kap. 16 § SFB. Enligt 34 a § förvaltningsprocesslagen (FPL) meddelas prövningstillstånd i kammarrätten om en av fyra grunder för prövningstillstånd är uppfyllda. En av de fyra grunderna är om det anses vara av vikt för rättstillämpningen att överklagandet prövas, något som omtalas som prejudikatdispens.¹⁷⁴ Genom lagkommentaren har det framförts att prejudikatdispensen framförallt tillämpas i de fall där en

---

¹⁷³ 113 kap 16 § SFB (2010:110).

¹⁷⁴ Von Essen, Ulrik, Förvaltningsprocesslagen m.m, (15 nov. 2019, Version 7B, JUNO), kommentaren till 34 a §, under rubriken Tredje punkten.

prövning i HFD är tänkbar. Trots att det främst används för prejudikat framhålls också att avgöranden från kammarrätten får en central betydelse där det saknas vägledande avgöranden, vilket är fallet i vissa frågor om föräldraansvaret.¹⁷⁵ En annan grund för prövningstillstånd är de fall där det finns skäl att betvivla riktigheten av förvaltningsrättens domslut. Enligt lagkommentaren meddelas prövningstillstånd på denna grund i de fall där det är frågan om komplicerade mål.¹⁷⁶ Som tidigare visat präglas mål om assistansersättning till barn ofta av komplexitet. Slutligen är ett möjligt argument att med hänsyn till instansordningen har mål från kammarrätten en annan dignitet än förvaltningsrättsliga mål. Det ovan anförda utgör några skäl till varför kammarrättsavgöranden har använts i undersökningen.

Beträffande tidsperioden bestämdes den med utgångspunkt i en önskan om att undersöka så nya avgöranden som möjligt. Avgöranden från första delen av 2020 var därför ett naturligt val. Eftersom materialet från 2020 inte var tillräckligt för en fullständig undersökning inhämtades också avgöranden från 2019. Lagstiftningen på assistansersättningsområdet är som tidigare nämnt dynamisk och tidsperioden bestämdes därför utifrån en strävan efter att återspegla det rådande rättsläget.

6.3 Etiska överväganden

Forskningsfrihet är en grundläggande princip i svensk rätt som framgår av 2 kap. 18 § 2 stycket Regeringsformen. Rättsvetenskapliga projekt ska dock, i syfte att skydda andras personliga integritet, vara föremål för etikprövning.¹⁷⁷ Bakgrunden för att rättsvetenskapliga projekt omfattas av kravet på etikprövning är att de ofta innefattar läsning av rättsfall. Rättsfallen utgör dock offentliga dokument, varför kravet på etikprövning har ifrågasatts.¹⁷⁸ Trots avgörandens offentlighet är min uppfattning att det

---

¹⁷⁵ Von Essen, Ulrik, Förvaltningsprocesslagen m.m, (15 nov. 2019, Version 7B, JUNO), kommentaren till 34 a, under rubriken Tredje punkten.

¹⁷⁶ Von Essen, Ulrik, Förvaltningsprocesslagen m.m, (15 nov. 2019, Version 7B, JUNO), kommentaren till 34 a, under rubriken Första punkten.

¹⁷⁷ Persson (2019), s. 318.

¹⁷⁸ Persson (2019), s. 323–324.

är viktigt att beakta de etiska aspekterna vid läsning av dessa avgöranden. Avgöranden som har granskats innehåller känsliga uppgifter med hänsyn till den enskildes integritet och privatliv såsom till exempel personnummer och efternamn. Vidare kan andra typer av uppgifter uppfattas som särskilt känsliga. Bedömningarna i majoriteten av avgöranden innehåller ingående beskrivningar av den enskildes medicinska problematik. Beskrivningarna kommer inte att direkt återges i uppsatsen, då detta inte är nödvändigt för undersökningen. Vidare inkluderas inte personuppgifter som personnummer, namn eller andra kontaktuppgifter. Vad gäller andra uppgifter som kan uppfattas som känsliga har det under arbetets gång noggrant övervägts om uppgifterna ska inkluderas, utifrån frågan om de tillför något av betydelse.

7 Resultat av den empiriska undersökningen

7.1 Grundläggande information om avgöranden

Föregående kapitel redogjorde för bakgrunden för den empiriska undersökningen samt det konkreta tillvägagångssättet som använts. I detta kapitel kommer undersökningens resultat att presenteras. För att underlätta för läsaren är kapitlet uppdelat i olika underrubriker. Inledningsvis kommer detta avsnitt att presentera vissa generella iakttagelser. Därefter följer en uppdelning utifrån de olika grundläggande behoven. En underrubrik behandlar också det som i lagtexten omtalas som övriga personliga behov. Sondmatning och andning diskuteras däremot inte under enskilda rubriker. Jag valde att utelämna de två grundläggande behoven på grund av undantaget från beaktande av föräldraansvar som nämndes i kapitlet om föräldraansvaret.

Först är det av intresse att undersöka antal avgöranden som avser beviljande av assistansersättning, och antal avgöranden som avser utökning. Samtliga avgöranden är överklagade beslut från Försäkringskassan och avser antingen beviljande eller utökning av assistansersättning. Det relevanta lagrummet är således 51 kap. 3 § SFB. Av de analyserade avgörandena var frågan i 15 mål om den försäkrade hade rätt till assistansersättning. I resterande fem hade barnet sedan tidigare beviljats assistansersättning. Prövningen avsåg emellertid beviljande av ytterligare tid, och därigenom en högre assistansersättning. Försäkringskassan var den klagande parten i nio avgöranden, medan den försäkrade var den klagande parten i elva avgöranden. Vad gäller avgörandens utfall fastställde kammarrätten i nio fall att den försäkrade hade rätt till assistansersättning eller rätt till ytterligare assistansersättning. Genom de elva resterande målen förklarade kammarrätten däremot att barnet inte hade rätt till assistansersättning.

Den absoluta majoriteten av de granskade avgörandena gäller barn som omfattas av första punkten i personkretsen i 1 § LSS. Vilka som anses tillhöra denna gruppen har förklarats ingående under kapitel 4.2 men kan kortfattat förklaras som personer med en utvecklingsstörning, autism eller autismsliknande tillstånd. Endast ett avgörande avser ett barn tillhörande den tredje gruppen i personkretsen. I några av fallen var det inte möjligt att inhämta information om vilken grupp i personkretsen barnet tillhörde. Skälet till detta var antingen att uppgiften var maskad på grund av sekretess, eller överhuvudtaget inte inkluderat i beslutet. Vidare avser det analyserade materialet barn i olika åldrar, men samtliga är under 18 år. För att få en översiktlig bild av åldersfördelningen behandlar sju avgöranden barn under 6 år. I åldersgruppen 7–12 år finns sju avgöranden. Slutligen behandlar de sista sex avgöranden barn över 12 år. Utifrån de avgöranden som har analyserats är det äldsta barnet som är föremål för prövning 15 år, medan det yngsta barnet är 2 år.

Vidare är det också av intresse att urskilja de avgöranden där bedömningen av föräldraansvaret utgör den tvistiga frågan i kammarrättens prövning. Vad som här åsyftas är de fall som har fått prövningstillstånd för att utreda oklarheterna i frågan om föräldraansvaret. I ett avgörande från 2019 samt två från 2020 var frågan som prövades i kammarrätten om ett hjälpbehov i förhållande till väntetid under dygnsvilan omfattades av föräldraansvaret eller om det skulle tillgodoses genom assistansersättning. Rättens uppgift var inte att bedöma om barnen hade ett tillsynsbehov, för det var redan avklarat, utan det tvistiga var istället vilken betydelse föräldraansvaret tillskrevs.¹⁷⁹ Föräldraansvaret var på samma sätt den tvistiga frågan i ett avgörande som rörde en tvååring. Underinstanserna hade redan fastställt att barnet hade behov av hjälp för att tillgodose de grundläggande behoven, men det tvistiga var hur omfattande föräldraansvaret för ett så litet barn var.¹⁸⁰ Ytterligare ett avgörande diskuterade föräldraansvarets omfattning

---

¹⁷⁹ Mål nr. 5548-19, 5549-19 & 1210-18.

¹⁸⁰ Mål nr. 3523-20.

som den huvudsakliga frågan. Avgörandet handlade om det grundläggande behovet kommunikation.¹⁸¹

Resterande avgöranden är också av betydelse för arbetet trots att föräldraansvaret inte utgör den tvistiga frågan. I majoriteten ingår en diskussion om föräldraansvaret för grundläggande eller personliga behov vilket är av relevans för uppsatsen. Efter en genomgång av avgörandena där föräldraansvaret inte utgör den huvudsakliga frågan är det tydligt att kammarrätten i ett antal fall inte gör någon självständig bedömning gällande föräldraansvaret. Istället ansluter rätten sig i sin bedömning till antingen förvaltningsrätten eller Försäkringskassans resonemang. Av fem avgöranden framgår att kammarrätten instämmer i Försäkringskassans bedömning avseende föräldraansvaret. I fyra avgöranden hänvisar kammarrätten till det förvaltningsrätten framfört om föräldraansvaret. Slutligen inkluderar materialet också ett fåtal avgöranden där kammarrätten inte refererar till föräldraansvaret överhuvudtaget. Denna del utgörs främst av de fall där barnen är äldre och frågan om föräldraansvar av den anledningen inte uppkommer i någon instans.

7.2 Personlig hygien och av- och påklädning

Över hälften av de avgöranden som har analyserats inkluderar ett ställningstagande i frågan om föräldraansvar för personlig hygien. Exakt vilka moment som ingår i den personliga hygien preciseras som tidigare nämnt varken i lagtext eller förarbeten. Detta återspeglas till viss del i undersökningen genom att det kan urskiljas en variation i hur kammarrätten i de olika fallen diskuterar det grundläggande behovet. En del behandlar personlig hygien som ett samlat moment, och specificerar inte vad som gäller för de olika momenten. De olika momenten som avses är exempelvis dusch, blöjbyte, tandborstning eller nagelvård. En annan del gör en individuell bedömning för de olika momenten. Ett exempel på detta är ett

---

¹⁸¹ Mål nr. 876-19.

avgörande där kammarrätten ansluter sig till Försäkringskassan som framför att det föreligger ett visst föräldraansvar i fråga om dusch. Den försäkrade i fallet var 8 år och hade ett hjälpbehov bestående av både blöjbyte och dusch, men det var endast för dusch som en avräkning gjordes för föräldraansvar.¹⁸² På samma sätt framförde kammarrätten i frågan om en fyraåring att det förelåg ett föräldraansvar för blöjbyte, dusch, tvätt, tand- och nagelvård samt hårvård.¹⁸³ Genom bedömningarna i några av resterande avgöranden framgår det däremot inte vilka delar av hjälpbehovet som omfattas av föräldraansvaret. Detta var tydligt genom ett avgörande där kammarrätten anslöt sig till Försäkringskassans bedömning. Försäkringskassan framförde att vissa delar av det grundläggande behovet personlig hygien delvis ingår i föräldraansvaret. Vilka moment som inkluderades i föräldraansvaret fastställdes dock inte, och heller inte vad beskrivningen ”delvis” innebar.¹⁸⁴

En övre åldersgräns för föräldraansvar i förhållande till personlig hygien är inte något som kan utläsas av de granskade avgöranden. Dock ger undersökningen indikationer på hur domstolarna resonerar i den frågan. I tre avgöranden var barnen 14 år vid prövningen, och samtliga gjorde anspråk på assistansersättning för hjälp med personlig hygien. Varken kammarrätten eller underinstanserna diskuterade frågan om ett föräldraansvar för den personliga hygien. Detta även om det ansågs föreligga föräldraansvar för andra hjälpbehov. Försäkringskassan framförde också i ett avgörande, som kammarrätten anslöt sig till, att det inte förelåg något föräldraansvar för personlig hygien efter barnet har fyllt 9 år.¹⁸⁵ Avgöranden som undersökningen har granskat kan anses följa en sådan övre åldersgräns, då det inte har beaktats något föräldraansvar i något av fallen där barnet var över 9 år. I frågan om en åldersgräns i förhållande till hygienbehovets olika moment antyder några avgöranden att föräldraansvaret för tand och nagelvård är mer långtgående än för övriga hygienmoment. Dock är det som

---

¹⁸² Mål nr. 1438-18 (Försäkringskassans beslut nr. 69986-2016).

¹⁸³ Mål nr. 8210-18.

¹⁸⁴ Mål nr. 2885-19 (Försäkringskassans beslut nr. 180372361274_2018-0008702953).

¹⁸⁵ Mål nr. 1210-18 (Försäkringskassans beslut nr. 002594-2017).

tidigare nämnt inte möjligt att dra några säkra slutsatser utifrån det begränsade materialet.

Föräldrar till barn under skolålder har däremot ett långtgående föräldraansvar för den personliga hygien. Föräldraansvaret omfattar såväl momenten dusch och blöjbyte som tand och nagelvård. I majoriteten av bedömningarna anges inte hur föräldraansvaret bedöms i förhållande till de olika momenten, utan det konstateras enbart att föräldraansvaret i sin helhet är omfattande. En treåring fick dock beviljat ett par timmar i veckan för personlig hygien utöver föräldraansvaret. Hjälpt behovet avsåg i det fallet byte av stomi och urinpåse. Bedömningen av föräldraansvaret kan antas ha samband med att hjälpt behovets karaktär avviker från vad en treåring vanligtvis kräver. Det samma var situationen i ett annat avgörande där hjälpt behovet bland annat bestod i att byta kompresser på en trakeostomiöppning.¹⁸⁶ I det sistnämnda avgörandet uttalade kammarrätten genom en hänvisning till det tidigare nämnda fallet RÅ 2008 ref. 27 att:

Av utredningen framgår att det vårdbehov som A har är såväl omfattande som till stor del av rent tekniskt slag, vilket påverkar i vilken mån föräldraansvaret ska beaktas. (Jfr. RÅ 2008 ref 17)¹⁸⁷

Utifrån det granskade materialet har det inte framkommit något av särskild vikt vad gäller det grundläggande behovet av- och påklädning i förhållande till föräldraansvaret. Emellertid antyder undersökningen att domstolarna i många fall gör samma bedömning i frågan om personlig hygien och av- och påklädning. Detta kommer bland annat till uttryck genom att de två grundläggande behoven i ett antal avgöranden diskuteras under samma rubrik, med hänvisning till samma argument. Av den anledning är det troligt att det föreligger ett omfattande och långtgående föräldraansvar för mindre barn, men att ett undantag är när hjälpen är av ett mer tekniskt slag. Mot bakgrund av att de två behoven ofta bedöms på samma sätt är det tänkbart

---

¹⁸⁶ Mål nr. 5217-18 (Försäkringskassans beslut nr. 180381827070_2018-0019856686) och mål nr. 6831-19.

¹⁸⁷ Mål nr. 6831-19.

det som framförts om personlig hygien kan överföras till av- och påklädning.

7.3 Kommunikation

Föräldraansvaret för det grundläggande behovet kommunikation är föremål för diskussion i ett antal av de granskade avgörandena. Utifrån avgörandena kan några generella utgångspunkter presenteras. Frågan om det föreligger ett föräldraansvar verkar ta utgångspunkt i hur omfattande sociala kontakter ett barn i motsvarande ålder vanligtvis har, eller förväntas ha, utanför familj och skola. I samband med att barn i stigande ålder normalt får mer omfattande sociala kontakter, minskar föräldraansvaret. De avgörandena som behandlar mindre barn diskuterar inte frågan om kommunikation överhuvudtaget, då det antas att barn i den åldern normalt inte har några kontakter utanför familj eller förskola.

Fortsättningsvis antyder de granskade avgörandena att föräldraansvaret upphör vid skolålder. I ett avgörande anslöt kammarrätten sig till Försäkringskassans bedömning angående föräldraansvaret för kommunikation. Försäkringskassan uttalade i sin bedömning att kommunikation i vanliga situationer helt omfattas av föräldraansvaret till juli det år då barnet fyller sex år. Uttalandet gjordes med stöd i ett av myndighetens publicerade ställningstaganden.¹⁸⁸ Övriga avgöranden där kommunikation har diskuterats och barnet är över sju år har inget föräldraansvar beaktats i fråga om kommunikation med utomstående.

Kammarrätten hänvisade i tre avgöranden till ett undantag från principen om att kommunikation omfattas av föräldraansvaret fram till dess att skolålder uppnåtts. Undantaget tillämpas i fråga om kommunikation med vården, vårdpersonal och andra myndigheter. Barnen i de tre avgöranden som tillämpade undantaget var 8, 11 och 14 år.¹⁸⁹ Kammarrätten anförde i sin bedömning avseende 11-åringen att det förvisso är så att barn med ett

---

¹⁸⁸ Mål nr. 8201-18 (Försäkringskassans beslut nr. 15245-2017).

¹⁸⁹ Mål nr. 5976-18, 876-19 och 6958-19.

funktionshinder ofta har mer omfattande vårdkontakt än barn utan ett funktionshinder i motsvarig ålder. Dock ansågs vårdbesök och vårdkontakt omfattas av föräldraansvaret, med hänvisning till att det inte hade varit aktuellt för barnet att utföra vårdbesöken utan att ha med en vårdnadshavare. Vidare anförde kammarrätten också att:

Det har inte heller kommit fram något annat som ger skäl att avvika från utgångspunkten att behovet av hjälp med kommunikation i samband med vårdbesök ska tillgodoses av vårdnadshavarna.¹⁹⁰

Liknande resonemang och slutsats tillämpades i ett fall där den försäkrade var 14 år vilket kan indikera att föräldraansvaret för kommunikation med vård och myndigheter är långtgående.¹⁹¹

Sammanfattningsvis, har de granskade avgöranden visat att det föreligger ett långtgående föräldraansvar för kommunikation i frågan om mindre barn. I ett avgörande framhövdes att föräldraansvaret upphör helt vid 6 år och övriga avgöranden följer denna övre åldersgräns. Det är tänkbart att åldersgränsen har samband med att skolstart för många barn medför mer omfattande sociala kontakter. Undantaget från skolåldersgränsen är som visat kommunikation med vård och myndigheter. Vad gäller den formen för kommunikation verkar föräldraansvaret vara relativt långtgående, då det har beaktats i ett avgörande där barnet var 14 år. Dock har inte undersökningen analyserat tillräckligt många avgöranden för att kunna besvara frågan om hur långtgående föräldraansvaret för vårdkontakt är.

7.4 Annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade

I ett antal av de granskade avgöranden gjorde den enskilde anspråk på assistansersättning för det femte grundläggande behovet. Dock fastställde

---

¹⁹⁰ Mål nr. 876-19.

¹⁹¹ Mål nr. 6985-19.

kammarrätten endast i ett av de granskade fallen att hjälpbehovet utgjorde ett grundläggande behov. Mot bakgrund av detta är det inte möjligt att uttröna hur föräldraansvaret tillämpas avseende det grundläggande behovet som avser annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade. Kammarrätten tog emellertid ställning till omfattningen av föräldraansvaret i avgörandet där förutsättningarna var uppfyllda. Barnet var 8 år och var i behov av tillsyn av övervakande karaktär för att förhindra ett våldsamt och utåtagerande beteende. Kammarrätten konstaterade utan vidare diskussion att det med hänsyn till barnets ålder inte förelåg något föräldraansvar för den typ av tillsyn barnet behövde.¹⁹²

Eftersom endast ett avgörande belyser frågan om föräldraansvar för det femte grundläggande behovet kan något säkert om tillämpningen inte konstateras. Barnet var dock under 12 år i avgörandet där kammarrätten ansåg att inget föräldraansvar skulle beaktas, så det är tänkbart att åldersgränsen på 12 år gäller på samma sätt som för övriga grundläggande behov. Vidare uttryckte kammarrätten att det inte förelåg något föräldraansvar för den typ av tillsyn som barnet behövde. Ett sådant ordval kan indikera att bedömningen av föräldraansvaret också tar hänsyn till vad för typ av tillsyn barnet behöver, och vilka omständigheter som föranleder tillsynsbehovet.

7.5 Andra personliga behov

Vad gäller andra personliga behov har det i undersökningen granskats ett antal avgöranden som diskuterar föräldraansvaret i förhållande till hjälpbehovet *väntetid under dygnsvilan*. Kammarrätten prövade i ett avgörande från 2019 om en sjuårings hjälpbehov under natten var något som föräldrarna skulle ansvara för, eller om assistansersättning skulle beviljas. Barnet hade sedan tidigare tillerkänts assistansersättning för ett antal timmar under natten, så frågan rörde fem återstående timmar. Genom bedömningen framhöll kammarrätten att för barn i sjuårsåldern förelåg ett relativt stort

---

¹⁹² Mål nr. 5976-18.

tillsynsbehov, också under dygnsvilan. Hjälpbehovet ansågs därför ingå i föräldraansvaret. Hur frekvent barnet vaknade under natten, eller föräldrarnas möjlighet att sova ostört beaktades inte.¹⁹³

Kammarrätten ställdes återigen inför frågan om omfattningen av föräldraansvaret för väntetid under dygnsvilan i två av de analyserade avgörandena från 2020. De försäkrade var i båda fallen 15 år och med undantag av domsluten följde kammarrättens överväganden i de två avgörandena samma mönster. Inledningsvis framgick i båda fallen att i fråga om ett grundläggande behov ska ett föräldraansvar normalt inte beaktas efter att barnet har fyllt 12 år. Påståendet hade stöd i ett äldre HFD-fall.¹⁹⁴ Gällande föräldraansvar för väntetid under dygnsvilan hänvisade rätten däremot till avsaknaden av ett liknande vägledande avgörande. Vidare gjorde båda 15 gällande epilepsiproblematik som föranledde behov av akuthjälp.¹⁹⁵ Den försäkrade i det ena fallet ansågs ha ett hjälpbehov under natten vilket uppstod åtminstone tre gånger i veckan. Det var dock omöjligt att förutse när det uppstod. Mot bakgrund av bland annat denna information beslutade kammarrätten att hjälpbehovet inte omfattades av föräldraansvaret, och barnet hade således rätt till assistansersättning.¹⁹⁶ I det andra fallet kom kammarrätten fram till motsatsen, att en avräkning skulle göras för ett föräldraansvar. Motiveringen var att hjälpbehovet endast uppstod två gånger i veckan. Vidare anförde kammarrätten att barnets epilepsiproblematik inte framgick tillräckligt tydligt av det medicinska underlaget.¹⁹⁷

Undersökningen visar att samtliga avgöranden som diskuterar ett annat personligt behov även diskuterar föräldraansvaret. Eftersom kammarrätten i tre avgöranden förde ingående diskussioner om ett föräldraansvar trots att barnen var 13 och 15 år kan det antas att föräldraansvaret är mer

---

¹⁹³ Mål nr. 1210-18.

¹⁹⁴ Mål nr. 5548-19 & 5549-19, kammarrätten hänvisar till HFD 1997 ref. 23.

¹⁹⁵ Mål nr. 5548-19 & 5549-19.

¹⁹⁶ Mål nr. 5549-19.

¹⁹⁷ Mål nr. 5548-19.

långtgående än det som tillämpas för de grundläggande behoven. Som tidigare framfört anses 12 år vanligtvis som en övre åldersgräns för när ett föräldraansvar ska beaktas i frågan om de grundläggande behoven. En sådan åldersgräns har inte beaktats i de granskade avgöranden som diskuterar andra personliga behov. Slutligen kan det nämnas att domstolens tillvägagångssätt är liknande i tre av avgöranden, där bedömningen utgår från frekvensen av uppvaknanden och föräldrarnas sömmöjligheter.

7.6 Sammanfattning

Sammanfattningsvis är det utifrån det analyserade materialet svårt att dra några konkreta slutsatser om hur bestämmelsen om föräldraansvaret tillämpas i praktiken. Undersökningen tydliggör dock några generella utgångspunkter relevanta för att besvara uppsatsens frågeställningar. Undersökningens resultat har visat hur bedömningarna av föräldraansvaret skiljer sig beroende på vilket grundläggande behov som diskuteras. Beträffande vissa grundläggande behov som till exempel personlig hygien verkar det inte vara något konkret tillvägagångssätt för hur bedömningen utförs eller vilka moment som ska beaktas. Vidare varierar bedömningarna också inom ett grundläggande behov beroende på vilken del av det grundläggande behovet som analyseras. Som visat var detta fallet i fråga om hjälpbehovet kommunikation där bedömningen av föräldraansvaret hade samband med vilken typ av kommunikation hjälpbehovet avsåg.

Därutöver framstår det som av betydelse om det är ett grundläggande eller annat personligt behov som är föremål för prövning. Utifrån det granskade materialet där barnens ålder överstiger 12 år har det inte i några fall beaktats ett föräldraansvar i förhållande till de grundläggande behoven. Däremot har ett föräldraansvar för andra personliga behov beaktats upp till 15 år. I sammanhanget bör det nämnas att samtliga avgöranden som diskuterade andra personliga behov avsåg väntetid under dygnsvilan, vilket medför att det inte är utrett vad som gäller för övriga personliga behov.

8 Analys

8.1 Inledning

Uppsatsens inledande del har diskuterat barns rätt till assistansersättning med utgångspunkt i internationella rättighetskonventioner och svensk rätt. Uppsatsen har redogjort för framväxten av den personliga assistansen i Sverige samt förutsättningarna för att beviljas assistansersättning. Vidare har uppsatsen förklarat begreppen personkrets, grundläggande behov, och andra personliga behov. För att ge en bild av hur bestämmelsen om föräldraansvar tillämpas i praktiken genomfördes också en empirisk undersökning där kammarrättsavgöranden granskades. Resultatet från den empiriska undersökningen gav tydliga indikationer på hur bestämmelsen om föräldraansvaret tillämpas i förhållande till de olika grundläggande och personliga behoven.

För det enskilda barnet medför en tillämpning av bestämmelsen om föräldraansvaret en inskränkning i rätten till personlig assistans. Om beslutsfattaren fastställer att ett hjälpbehov ingår i föräldraansvaret, så ska assistansersättning *inte* beviljas för det aktuella hjälpbehovet. Vad som är viktigt att lägga till grund för kommande analys är därför att frågan om rätt till assistansersättning i längden får konsekvenser för vilket liv individen kan leva. Ett sådant resonemang är inte enbart tillämpligt med avseende på barnet med en funktionsnedsättning, utan besluten påverkar också barnets vårdnadshavare. För vårdnadshavarens del får assistansersättningen betydelse för vilket stöd som erhålls för att tillgodose barnets behov. För att ett barn ska anses ha rätt till assistansersättning enligt SFB krävs som tidigare nämnt att barnets hjälpbehov överstiger 20 timmar i veckan. Barnen som har rätt till assistansersättning har således i många fall omfattande funktionsnedsättningar och därav ett långtgående hjälpbehov. Rätten till personlig assistans handlar om att tillförsäkra barnen social trygghet och ett värdigt liv. Mot bakgrund av detta finns en tydlig sårbarhet samt en beroendeställning till samhällets stödsystem.

Med stöd i det ovan anförda är det uppenbart att beslut om rätt till assistansersättning ställer höga krav på rättssäkerhet. Den kommande analysen diskuterar bestämmelsen om föräldraansvaret utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv där kravet på förutsebarhet är det centrala. Vidare kommer analysen övergå till att diskutera hur 51 kap. 6 § SFB och bestämmelsens tillämpning förhåller sig till människor med funktionsnedsättnings mänskliga rättigheter. I kapitel 2 framfördes att barn med en funktionsnedsättning har rättigheter hänförliga till både barnkonventionen och CRPD. Analysen fokuserar särskilt på rätten till familjeliv.

8.2 Ett rättssäkerhetsperspektiv

Införandet av en särskild rättighetslagstiftning var ett viktigt steg i strävan efter att tillgodose mänskliga rättigheter för människor med en funktionsnedsättning. De lagändringar och nya bestämmelser som har presenterats i uppsatsen har alla syftat till att stärka den rättsliga ställningen i samhället för gruppen. I frågan om barn var en tydlig ambition att möjliggöra en barndom på lika villkor som andra barn samt fullt och verkligt åtnjutande av rättigheter. Den personliga assistansen var tänkt som ett verktyg för att kunna leva ett ”normalt” familjeliv samtidigt som barnet fick det nödvändiga stödet utifrån vårdbehovet.

Kommande del diskuterar bestämmelsen i 51 kap. 6 § SFB utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Den huvudsakliga frågan som uppsatsen ämnar besvara är hur bestämmelsen samt tillämpningen av bestämmelsen förhåller sig till rättssäkerhetskraven som diskuterades i uppsatsens inledande del. Först diskuteras kravet på tydlighet utifrån utgångspunkten att materiella regler ska utformas på ett sådant sätt att de är enkla att tillämpa. Därefter följer en diskussion om kravet på en likformig tillämpning.

8.2.1 Kravet på tydliga materiella regler

Kapitlet som presenterade rättssäkerhetsperspektivet refererade till en norsk bok om välfärdsrätt. I boken framfördes att ett sätt att uppnå en ökad

rättssäkerhet var att utforma materiella regler på ett sådant sätt att de är enkla att tillämpa. I det avseendet är det också relevant att beakta de uppräknade kraven på en rättighetslagstiftning, som presenterades i uppsatsens andra kapitel. Ett krav var att det tydligt ska framgå av lagens ordalydelse hur bestämmelsen ska tillämpas. Vad gäller 51 kap. 6 § SFB har uppsatsen upprepade gånger hänvisat till det problematiska i att det inte har utformats en definition av ett ”normalt föräldraansvar”. Att begreppet saknar definition medför svårigheter vid tillämpningen av bestämmelsen, vilket igen får konsekvenser för förutsebarheten. Oklarheterna har som visats kritiserats i juridisk doktrin och av funktionshinderrörelsen.

Vidare har såväl rättsutredningen som den empiriska undersökningen visat svårigheterna med tillämpningen av bestämmelsen om ett ”normalt föräldraansvar” i praktiken. Utifrån 51 kap. 6 § SFB:s ordalydelse framgår inte vad som ingår i ett normalt föräldraansvar. Dock hänvisar bestämmelsen till 6 kap. FB, och intentionen har varit att föräldraansvaret ska tolkas på samma sätt som det gör i tillämpningen av föräldrabalkens bestämmelser. Efter en genomgång av 6 kap. FB var det tydligt att i egenskap av att vara vårdnadshavare tillkom vissa skyldigheter gentemot barnet. Skyldigheterna avsåg bland annat att tillgodose barnets fysiska och psykiska behov samt att skydda barnet mot att fara illa. Däremot identifierades ingen konkret definition av vad som ska tolkas in i, eller uteslutas från begreppet. Både genom förarbeten och lagkommentarerna till 6 kap. FB förklarades föräldraansvaret enbart i generella termer. Vidare besvarades inte frågan om hur föräldraansvaret förhåller sig till barnets ålder, och det framgick ingen övre åldersgräns för hur länge en förälder ansvarar för barnens behov. Innebörden av ett ”normalt föräldraansvar” kan därför i vissa avseenden anses vara oklar.

Dock har ett antal rättsfall, varav vissa presenterades i rättsutredningen, medverkat till att förtydliga frågan om vad som menas med ett normalt föräldraansvar. Den empiriska undersökningen gav också tydliga indikationer på hur bestämmelsen ska tolkas och tillämpas i praktiken. Att

det utifrån tidigare rättstillämpning kan identifieras ett tillvägagångssätt för bedömningen och att det finns en överensstämmelse i tillämpningen är centralt med hänsyn till förutsebarheten. Frågan om föräldraansvar för det grundläggande behovet kommunikation är ett sådant exempel på att det genom rättstillämpningen har utretts vad som gäller. Detta medför att den enskilde i större utsträckning kan förutse hur domstolen kommer att resonera när frågan uppkommer. Som framgick av undersökningen har det i tidigare praxis fastställts att kommunikation helt omfattas av föräldraansvaret fram till dess att barnet uppnår skolålder. Avgöranden som granskades i den empiriska undersökningen följde en sådan tolkning av föräldraansvaret. Den empiriska undersökningen visade också en enhetlig tillämpning gällande små barn, där det beaktades ett omfattande och långtgående föräldraansvar med undantag av de situationer där hjälpbehovet har en teknisk karaktär. Däremot är det inte utifrån uppsatsens undersökning utrett vad teknisk karaktär innebär. En sådan oklarhet antyder återigen att området präglas av ett antal odefinierade begrepp, vilket onekligen påverkar förutsebarheten.

Mot bakgrund av det som nu har framförts är det också väsentligt att beakta eventuella nackdelar med att utforma en konkret och snäv definition av begreppet ”normalt föräldraansvar”. Den statliga utredningen från 2018 diskuterade en sådan problematik och drog slutsatsen att det fanns betydliga svårigheter med att definiera begreppet. I praktiken kan det antas att det inte är problemfritt att utforma en definition av begreppet som kan tillämpas i samtliga fall där ett barn har ansökt om assistansersättning. Vidare är det relevant att nämna att rättstillämparen i nuläget inte beslutar utifrån fritt tycke vad som ska anses ingå i ett normalt föräldraansvar. Det har som visat utformats ett tillvägagångssätt för bedömningen av föräldraansvaret genom rättstillämpningen. I det sammanhanget är det relevant att återgå till det som framfördes om att materiella bestämmelser ska utformas på ett sådant sätt att de är enkla att tillämpa. I påståendet ingick också att om att bestämmelser är svårtillämpade och öppnar för en bedömning ska det utformas tydliga vägledningar för tillämpningen. Som visat finns viss vägledning för

bedömningen av föräldraansvaret genom rättspraxis. Dock är det tivelaktigt om vägledningen är tillräckligt utförlig och återspeglar de krav som uppställs i rättssäkerhetssammanhanget.

Slutligen, är en ytterligare en svaghet som kan tänkas följa av en strikt definition att det försvårar för tillämparen att göra en bedömning i det enskilda fallet. Genom att skapa en snäv definition som ska omfatta samtliga fall är det inte på samma sätt möjligt att beakta särskilda omständigheter i det enskilda fallet. Under kapitel 8.4 kommer betydelsen av att göra en bedömning i det enskilda fallet att diskuteras.

8.2.2 Kravet på en likformig tillämpning

Rättssäkerhet som förutsebarhet innebär också att samma omständigheter bedöms på samma sätt vid tillämpningen av en bestämmelse. Det ska således utifrån vissa omständigheter vara möjligt för den enskilde att förutse hur en bestämmelse kommer att tillämpas i det aktuella fallet. När det gäller 51 kap. 6 § SFB antyder rättsutredningen och den empiriska undersökningen att tillämpningen i vissa avseenden är likformig. Undersökningen visade exempelvis att det finns en överensstämmelse i tillämpningen av bestämmelsen när domstolen ska ta ställning till assistansersättning till mindre barn. I samtliga fall där barnet var mindre utgjorde föräldraansvaret en väsentlig del av bedömningen, och det konstaterades att föräldraansvaret var långgående. Ett undantag var i de fall där hjälpbehovet var särskilt omfattande och innefattade tekniska element. Kammarrättens resonemang när det gäller mindre barn överensstämde också med det rättsutredningen kom fram till med stöd av de vedertagna rättskällorna.

Vidare visade undersökningen en likformighet i tillämpningen av den övre åldersgränsen på 12 år för beaktandet av föräldraansvaret. Rättsutredningen hänvisade till ett tidigare HFD-fall där det konstaterades att föräldraansvaret för de grundläggande behoven inte ska beaktas när barnets ålder överstiger 12 år. Avgöranden i undersökningen följde en sådan tillämpning genom att det inte beaktades ett föräldraansvar i några fall där barnet var över 12 år.

Idealistiskt ur ett förutsebarhetsperspektiv hade visserligen varit om åldersgränsen på 12 år hade framgått av lagtexten, något som den inte gör i nuvarande lag. Det ovan anförda antyder att tillämpningen kan anses likformig vad gäller frågor om barnets ålder, då det är tydligt vad som gäller för mindre barn samt när föräldraansvaret upphör.

Den empiriska undersökningen visade också indikationer på en bristande likformighet i tillämpningen av bestämmelsen om föräldraansvaret. Bedömningen av det grundläggande behovet personlig hygien kan nämnas som ett sådant exempel. Genom några avgöranden beaktade domstolen personlig hygien som ett samlat moment och gjorde därefter en avräkning för föräldraansvaret. I andra fall tillskrevs olika moment inom den personliga hygien olik betydelse och föräldraansvaret bedömdes separat för de olika momenten. Vidare granskade undersökningen tre avgöranden där domstolen diskuterade ett föräldraansvar i förhållande till andra personliga behov trots att barnen var över 12 år. Vad som underbyggde en sådan tolkning framgick inte av avgöranden. Kammarrätten konstaterade endast i fallen att gränsen på 12 år inte är tillämplig på de andra personliga behoven. Utifrån en sådan tillämpning uppkommer svårigheter med att förutse hur länge ett föräldraansvar ska beaktas i fråga om andra personliga behov. Frågan besvaras heller inte genom lagtext, förarbeten eller praxis. Oklarheterna kan därför antas påverka förutsebarheten genom att den enskilde när han eller hon ansöker om assistansersättning för andra personliga behov svårligen kan förutse resultatet. Genom två av avgörandena diskuterade kammarrätten ett föräldraansvar när barnen var fyllda 15 år. En relevant fråga är således om en 16- eller 17-åring också ska förvänta sig att domstolen beaktar ett föräldraansvar i en liknande situation.

8.3 Hur förhåller sig tillämpningen av bestämmelsen om föräldraansvaret till rättigheterna ett barn har enligt barnkonventionen och CRPD?

Eftersom barnkonventionen utgör svensk lag kan konventionens artiklar självständigt åberopas inför en svensk domstol.¹⁹⁸ CRPD har inte status som svensk lag men Sverige är som tidigare nämnt genom ratifikation skyldiga att tolka nationell rätt i ljuset av konventionen.

8.3.1 Rätten till ett familjeliv på lika villkor som andra barn

Något som blev tydligt utifrån den empiriska undersökningen var att kammarrätten inte i någon av de granskade avgöranden resonerade kring situationen för de som ska utöva föräldraansvaret, nämligen föräldrarna. Att en så central omständighet inte utgör ett bedömningskriterium i 51 kap. 6 § SFB kritiserades bland annat i FUB:s rapport, som redogjordes för i kapitel fem. I sammanhanget är det dock relevant att framhäva att det inte är oförenligt med ordalydelsen i 51 kap 6 § SFB att inte beakta familjesituationen i bedömningen. Varken bestämmelsens ordalydelse eller tillhörande förarbeten formulerar ett krav på att en sådan omständighet ska beaktas. Att det inte har uppställts som ett krav kan tänkas ha samband med att det är den enskildes rätt till assistansersättning som är föremål för prövning. Övriga familjemedlemmars rätt att erhålla stöd är därför inget som omfattas av bestämmelsernas tillämpningsområde. Det som enligt bestämmelsen ska beaktas är det hjälpbehov en förälder förväntas tillgodose, vilket majoriteten av avgöranden som tidigare visat har resonerat kring. Däremot är det inte lika uppenbart att en sådan bedömning av föräldraansvaret är förenlig med de krav som framgår av rättighetskonventionerna som uppsatsen har redogjort för. Utöver rättighetskonventionerna kan det också finnas skäl att ifrågasätta

---

¹⁹⁸Prop. 2017/2018, s. 88–89.

tillämpningen utifrån de bakomliggande intentionerna med den personliga assistansen.

Som uppsatsen vid ett antal tillfällen har framfört är det en central utgångspunkt i såväl barnkonventionen som CRPD:s bestämmelser att barn inte ska skiljas från sina föräldrar mot sin vilja, om inte det är uppenbart att det är det bästa för barnet. Principen aktualiseras ofta i samband med tvångsomhändertagande av barn, men den innefattar också ett krav på att barn inte får skiljas från sina föräldrar på grund av att barnets funktionsnedsättning.¹⁹⁹ Mot bakgrund av detta har en central del av utvecklingen inom funktionsrättsområdet handlat om att utforma ett stöd som möjliggör för barn att kunna bo i föräldrahemmet istället för att bo på institution. Att barn med funktionsnedsättningar skulle tillförsäkras rätten till familjeliv på samma villkor som andra var också ett av de ursprungliga syftena med den personliga assistansen. Som framgick av uppsatsens inledande del betonade förarbeten till LSS ett antal svårigheter för familjer med barn med en funktionsnedsättning. De omfattande hjälp- och vårdbehoven hos barnen försvårade för familjer att praktisera ett normalt familjeliv, och föräldrarna fick ett oskäligt betungande ansvar för sina barn. Barnens omfattande vårdbehov påverkade föräldrarnas möjlighet att förvärvsarbeta och upprätthålla ett socialt nätverk.

På vilket sätt det ovan framförda har samband med tillämpningen av bestämmelsen om föräldraansvaret kan förklaras enligt följande. En förutsättning för att ett barn kunna bo i föräldrahemmet och samtidigt få sina behov tillgodosedda är att ett adekvat stöd erhålls. Genom att göra avräkning för föräldraansvaret minskar assistansersättningen. Vad som kan anses vara problematiskt är att avräkningen i många fall utförs, utan att samtidigt beakta om barnets föräldrar faktiskt har möjlighet att utöva föräldraansvaret. Kommande del diskuterar och framför kritik mot det faktum att det i beslutsfattandet inte utreds om föräldrarna *faktiskt* har

---

¹⁹⁹ General comment No. 14 (2013), s. 14–15.

möjlighet att utöva föräldraansvaret. Istället utförs någon form av standardiserad bedömning om vad föräldrar till ett barn i en viss ålder vanligtvis ansvarar för.

8.3.2 Vikten av att göra en helhetsbedömning i det enskilda fallet

I majoriteten av avgöranden som granskades i den empiriska undersökningen diskuterar kammarrätten det enskilda barnets medicinska problematik samt vilka hjälpbehov problematiken medför. Därutöver diskuteras förutsättningarna för att hjälpbehoven ska utgöra ett grundläggande behov då assistansersättningen ska återspegla barnets faktiska behov. I de fall där kammarrätten ska göra en avräkning för föräldraansvaret för ett hjälpbehov är resonemangen relativt kortfattade. Förutom generella ställningstaganden om vad som vanligtvis förväntas av föräldrar när barnen uppnår en viss ålder, diskuteras inte föräldraansvaret särskilt ingående. Exempel på ett sådant generellt ställningstagande är som framgick i den empiriska undersökningen, att föräldraansvaret för mindre barn är långtgående och omfattande, även för barn utan en funktionsnedsättning.

Om kammarrätten därefter konstaterar att det föreligger ett föräldraansvar så upphör bedömningen. Detta istället för att vidare diskutera de faktiska möjligheterna att utöva föräldraansvaret. Vad som avses med faktiska möjligheter är olika omständigheter som påverkar utövandet av föräldraansvaret. Rapporten från FUB använde situationen för ensamstående föräldrar för att exemplifiera omständigheter som kan ha betydelse för möjligheterna att utöva föräldraansvaret. Andra tänkbara omständigheter kan vara familjekonstellationer, föräldrarnas arbetssituation eller hälsoproblematik hänförlig till föräldrarna. Montoya framförde en liknande kritik i sin text. Genom denna poängterade hon att bestämmelsen till skillnad från att bedöma om barnets hjälpbehov *borde* vara tillgodosedd, så *borde* den ta ställning till om behovet faktiskt *är* tillgodosedd. Det var i

samband med en sådan kritik Montoya omnämnde föräldraansvaret som en rättslig norm utan innehåll.

En tillämpning av bestämmelsen om föräldraansvaret som också beaktar andra faktorer hänförliga till barnets livssituation kan anses förenlig med de människorättskraven som uppsatsen har redogjort för. En hänvisning är här relevant till Barnrättskommitténs kommentar till principen om barnets bästa som diskuterades under kapitel 2. Kommitténs tolkning handlade bland annat om att när barnets bästa ska bestämmas måste också föräldrarnas situation beaktas, eftersom det är föräldrarna som ska tillgodose barnets behov. En liknande tolkning gjorde CRPD-kommittén i frågan om hur rätten till självständighet för barn med en funktionsnedsättning ska tillgodoses. Det var i detta sammanhang det citat som uppsatsen inleddes med framfördes, om att barnets rätt till självständighet också innefattar en rätt att få växa upp i en familj.²⁰⁰ Ett antal av de uppräknade artiklarna i CRPD, samt det som har skrivits om tillämpningen är därför inriktade på att utforma ett stöd som möjliggör en uppväxt inom familjen.

Domstolarna har dock i vissa fall, som vid bedömningen av väntetid under dygnsvilan, i viss mån också inkluderat föräldrarnas situation i bedömningen. Detta för att i bedömningen av hjälpbehovet som avser väntetid under dygnsvilan ska frekvensen av barnets uppvaknanden, och föräldrarnas sömnmöjligheter under natten beaktas. Om barnets hjälpbehov uppstår så frekvent att föräldrarna inte kan sova ostört genom natten beaktas inte ett föräldraansvar. Följaktligen anpassas stödet efter de faktiska omständigheterna hänförliga till barnets föräldrar. Bedömningen är likväl generell och utgår från vissa utgångspunkter. Den tillämpas också enbart i fråga om väntetid under dygnsvilan.

Mot bakgrund av det ovan anförda är det av vikt att understryka att argumentationen inte ska tolkas som ett påstående om att det inte föreligger

---

²⁰⁰ CRPD, General Comment No. 5 (2017), s. 9.

ett föräldraansvar när barnet har en funktionsnedsättning. Vårdnadshavares ansvar att tillgodose barnets behov har framhävts ett antal gånger genom uppsatsen. Vidare är det också något som tydligt framgår av föräldrabalkens bestämmelser, som också har diskuterats. Det som åsyftas är däremot vikten av att barn med funktionsnedsättningar ska ges rätten till ett familjeliv samt samma villkor som andra barn. Ett familjeliv där föräldrar kan vara föräldrar och inte vårdare för sina barn. För att rättigheten ska kunna tillförsäkras är det avgörande att domstolarna i sina bedömningar ser på barnets hjälpbehov och därefter de faktiska möjligheterna att tillgodose behoven.

9 Sammanfattande slutsatser

Framväxten av LSS-lagstiftningen och bestämmelserna om assistansersättning har onekligen haft stor betydelse för levnadsvillkoren för personer med en funktionsnedsättning. Till skillnad från andra stödinsatser utgår den personliga assistansen ifrån en tanke om att det stöd den enskilde är i behov av ska anpassas efter dennes liv och önskemål, till skillnad från att den enskilde ska anpassa sitt liv efter det stöd som samhället erbjuder. Att den enskilde själv får bestämma vem som ska utföra hjälpen har av olika anledningar varit essentiellt. Först och främst handlar det om att tillgodose individens rätt till självbestämmande och självständighet. Som tidigare nämnt är självbestämmanderätten en förutsättning för att den enskilde ska få utöva sitt medborgarskap. Därutöver är hjälpbehovet hos personen med en funktionsnedsättning ofta av privat och integritetskänslig karaktär varpå det är av vikt att ett fåtal personer utför hjälpen. Den personliga assistansen har mot bakgrund av sådana faktorer varit avgörande för att den enskilde ska få leva ett självständigt liv präglad av trygghet. För barn har den personliga assistansen också varit ett sätt för att säkerställa att barnet kan bo hemma, och således inte behöver skiljas från sina föräldrar. Ett barns rätt till assistansersättning kan dock inskränkas om det är så att barnets hjälpbehov omfattas av föräldraansvaret.

Uppsatsens empiriska undersökning visade att trots ett antal oklarheter i tillämpningen av bestämmelsen om föräldraansvaret i 51 kap. 6 § SFB kan vissa riktlinjer urskiljas från tillämpningen. Detta exemplifierades bland annat genom att det i de flesta fallen tillämpades en övre åldersgräns på 12 år för de grundläggande behoven, samt det omfattande föräldraansvaret för mindre barn. Vidare var det utifrån undersökningen tydligt att bedömningen av föräldraansvaret varierar beroende på vilket grundläggande eller personligt behov som är föremål för prövning. Dock kan det som tidigare nämnt inte fastslås något säkert om bestämmelsens tillämpning eftersom det material som användes i den empiriska undersökningen är begränsat. Det

var också som visat ett antal faktorer som talade för bristande överensstämmelse i rättstillämpningen.

Mot bakgrund av att assistansersättningen ska tillgodose barnets rätt att utöva sitt medborgarskap på lika villkor som andra är det uppenbart att beslutsfattandet ställer höga krav på rättssäkerhet. Vid ett antal tillfällen har uppsatsen hänvisat till kritiken mot att begreppet ”föräldraansvar” inte har definierats, och därför inte har någon tydlig innebörd. Som uppsatsen diskuterade är det inte enbart fördelar, men det finns också problematiska aspekter med en konkret definition. Oklarheterna kring vad som menas med ett normalt föräldraansvar kan definitivt försvåra en likformig tillämpning där samma omständigheter bedöms på samma sätt. Likformighet i tillämpningen är en förutsättning för att det ska vara möjligt för barnet och barnets föräldrar att förutse hur bestämmelsen kommer att tillämpas utifrån de aktuella omständigheterna. Trots detta har uppsatsen hänvisat till att även om bestämmelsens ordalydelse är otydlig finns vägledning i exempelvis rättspraxis och Försäkringskassans egna dokument. Vidare kan en för snäv definition av begreppet försvåra för beslutsfattaren att göra en helhetsbedömning i det enskilda fallet. Uppsatsen har understrukt att för att uppnå en tillämpning förenlig med de mänskliga rättigheter som ett barn har enligt CRPD eller barnkonventionen är det avgörande att göra en helhetsbedömning av barnets livssituation. Det är därför relevant att också framhäva skäl som talar för att det inte är lämpligt att snäva in definitionen av ett normalt föräldraansvar i för stor utsträckning.

Slutligen har uppsatsen diskuterat hur bestämmelsen om ett normalt föräldraansvar förhåller sig till rätten till familjeliv. Detta för att både CRPD och barnkonventionen i tillägg till förarbeten till LSS betonar vikten av att barn inte ska skiljas från sina föräldrar på grund av en funktionsnedsättning. En förutsättning för att det ska vara möjligt för barnet att bo i föräldrahemmet är dock att föräldrarna tillförsäkras ett adekvat stöd för att kunna tillgodose barnets behov. Vad som kan anses problematisk med bestämmelsen om föräldraansvaret är att det slutliga målet är att barnets

hjälpbehov ska tillgodoses, men bedömningen beaktar inte föräldrarnas faktiska möjligheter att tillgodose behovet. Som visat kan faktorer i barnets eller föräldrarnas livssituation påverka möjligheten att utöva föräldraansvaret, men detta beaktas i de flesta fall inte.

Barnets rätt till självständighet innefattar bland annat en rätt att få växa upp i en familj. Att växa upp i en familj medför naturligtvis att den som har vårdnaden om barnet också har ett ansvar för att tillgodose barnets behov. För att bedömningen av föräldraansvaret ska uppfylla kraven som framgår av CRPD och barnkonventionen, samt vara förenlig med intentionerna bakom den personliga assistansen är det dock en nödvändighet att de faktiska möjligheterna till att utöva föräldraansvaret beaktas. En sådan bedömning kan tänkas central för att efterleva kravet på att barnets bästa ska stå i centrum och för att tillgodose en barndom på lika villkor för alla barn, oberoende av förutsättningar.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Kommittédirektiv

Dir. 1988:53, Samhällets stöd till människor med funktionshinder.

Dir. 2020:3, Stärkt rätt till personlig assistans för stöd vid egenvård, vid tillsyn samt för barn.

Utredningsbetänkanden

SOU 1979:63, Barnets rätt, 2. Om föräldraansvar m.m.

SOU 1989:54, Rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar: delbetänkande.

SOU 1990:2, Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten: delbetänkande.

SOU 1990:19, Handikapp och välfärd? – En lägesrapport: delbetänkande.

SOU 1991:46, Handikapp - Välfärd – Rättvisa.

SOU 1991:97, En väg till delaktighet och inflytande: tolk för döva, dövblinda, vuxendöva, hörselskadade och talskadade: delbetänkande.

SOU 1992:52, Ett samhälle för alla: slutbetänkande.

SOU 1979:63, Barnets rätt; om föräldraansvar m.m.

SOU 2016:19, Barnkonventionen blir svensk lag.

SOU 2018:88, Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen.

Propositioner

Prop. 1949:93, Med förslag till föräldrabalk, m.m.

Prop. 1990/91:8, Om vårdnad och umgänge.

Prop. 1992/93:159, Om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Prop. 1995/96:146, Vissa frågor om personlig assistans.

Prop. 2008/09:200, Socialförsäkringsbalk.

Prop. 2009/10:176, Personlig assistans och andra insatser – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet.

Prop. 2017/18:78, Vissa förslag om personlig assistans.

Prop. 2017/18:186, Barnkonventionen som svensk lag.

Prop. 2018/19:145, Personlig assistans för hjälp med andning.

Prop. 2019/20:92, Personlig assistans för samtliga hjälpmoment som avser andning och måltider i form av sondmatning.

SFS ändringar

SFS 1983:47, Lag om ändring i föräldrabalken.

SFS 2019:618, Lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Lagkommentarer

Liljeqvist m.fl., Socialförsäkringsbalken, (1 jan. 2020, Version 21, JUNO), kommentaren till 51 kap. 16a §.

Sunesson & Lundgren, Nya Sociallagarna, (1 des. 2019, JUNO), kommentaren till 1§ LSS.

Von Essen, Ulrik, Förvaltningsprocesslagen m.m, (15 nov. 2019, Version 7B, JUNO), kommentaren till 34 a §.

Vängby m.fl., Föräldrabalken (1 Jan. 2020, Version 20, JUNO), kommentaren till 6 kap.

Litteratur

Axmin, Martina & Lundahl, Göran, *Socialförsäkring och arbetslöshetsförsäkring: en introduktion till viktiga delar av Sveriges välfärdssystem*, upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2020. I löpande text: Axmin & Lundahl (2020).

Begg, Andrew & Degener, Theresia, *From Invisible Citizens to Agents of Change: A Short History of the Struggle for the Recognition of the Rights of Persons with Disabilities at the United Nations*, i Della Fina, Valentina, Cera, Rachele & Palmisano, Guiseppa (red.) *The United Nations*

Convention on the Rights of Persons with Disabilities; A Commentary, Springer, 2017. I löpande text: Begg & Degener (2017).

Broderick, Andrea, *Article 7: Children with disabilities*, i Della Fina, Valentina, Cera, Rachele & Palmisano, Guisepppe (red.) *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities; A Commentary*, Springer, 2017. I löpande text: Broderick (2017).

Bäckman, Therese, *Socialtjänstens ansvar för personer med funktionsnedsättning*, i Montoya, Therése Fridström, (red.), *Juridik för socialt arbete*, upplaga 3, Gleerups, 2020. I löpande text: Bäckman (2020).

Broderick, Andrea & Ferri, Delia, *International and European disability law and policy: text, cases and materials*, Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom, 2019. I löpande text: Broderick & Delia (2019).

Della Fina, Valentina, *Article 23: Respect for Home and the Family*, i Della Fina, Valentina, Cera, Rachele & Palmisano, Guisepppe (red.) *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities; A Commentary*, Springer, 2017. I löpande text: Broderick (2017).

Fränberg, Åke, *Begreppet rättssäkerhet*, i: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*, upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2019. I löpande text: Fränberg (2019).

Hollander, Anna, *Rättighetslag i teori och praxis: en studie av lagstiftning inom social-och handikappområdet*, Iustus, Uppsala, 1995. I löpande text: Hollander (1995).

Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT, 2004. I löpande text: Jareborg (2004).

Kjønstad, Asbjørn, Syse, Aslak & Kjelland, Morten, *Velferdsrett I Grundleggende rettigheter, rettsikkerhet och tvang*, 6. utgave, 1 opplag 2017, Gyldendal Juridisk, Oslo, 2017. I löpande text: Kjønstad, Syse & Kjelland (2017).

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, i Nääv Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, upplaga, Studentlitteratur, Lund, 2018. I löpande text: Kleineman (2018).

Mattsson, Titti, *Barnrättsperspektivet i tvångsvården för barn och unga*, i Leviner, Pernilla & Lundström, Tommy (red.), *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar, och Gränsszoner*, upplaga 1, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017. I löpande text: Mattsson (2017).

Montoya, Therése Fridström, *Ole, Dole, Doff- vilken tid ska bort? Om föräldraansvaret av rätt till personlig assistans för barn med funktionsnedsättningar*, i Brattström, Margareta & Jänträ-Jareborg, Maarit (red.), *För barns bästa: vänbok till Anna Singer*, upplaga 1, Iustus förlag, Uppsala, 2017. I löpande text: Montoya (2017).

Nowak, Karol, *Begreppet mänskliga rättigheter* i: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*, upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2019. I löpande text: Nowak (2019).

Peczenik, Alexander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, upplaga 1, Fritze, Stockholm, 1995. I löpande text: Peczenik (1995).

Persson, Vilhelm, *Etikprövning av rättsvetenskap*, i: Arvidsson, Leviner, Reichel, Zamboni & Åhman (red.) *Festskrift till Wiweka Warnling Conradsson* (s. 317–332), Jure, 2019. I löpande text: Persson (2019).

Ponnert, Lisa & Sonander Anna, *Barn barnkonventionen och professionella aktörer*, i Ponnert, Lisa & Sonander, Anna (red.), *Perspektiv på barnkonventionen i teori och praktik*, upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2019. I löpande text: Ponnert & Sonander (2019).

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, upplaga 4, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018. I löpande text: Sandgren (2018).

Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, upplaga 7, Studentlitteratur, Lund 2019. I löpande text: Schiratzki (2019).

Singer, Anna, *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, upplaga 7, Nordstedts Juridik, 2019. I löpande text: Singer (2019).

Internationella dokument

CRC, General Comment No. 7 (2005), *Implementing child rights in early childhood*. I löpande text: CRC, General Comment No. 7 (2005).

CRC, General Comment No. 9 (2006), *The rights of children with disabilities*. I löpande text: CRC, General Comment No. 9 (2006).

CRC, General Comment No. 14 (2013), *On the right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration*. I löpande text: CRC, General Comment No. 14 (2013).

CRPD, General Comment No. 5 (2017), *On living independently and being included in the community*. I löpande text: CRPD, General Comment No. 5 (2017).

CRPD, General Comment No. 6 (2018), *On equality and non-discrimination*. I löpande text: CRPD, General Comment No. 6 (2018).

Elektroniska källor

Bolin, Mattias, *Funktionsnedsättning eller funktionsvariation? Vad får man säga?*, SVT, 2019.02.22,

URL:<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/funktionnedsattning-eller-funktionsvariation-vad-far-man-saga> (hämtad 2020.12.19).

Dom: *Sondmatning bör ge personlig assistans*, Expressen, 2018.04.13,

URL: <https://www.expressen.se/nyheter/dom-sondmatning-bor-ge-personlig-assistans/> (hämtad 2020.12.04).

Socialstyrelsens termbank, URL: <https://termbank.socialstyrelsen.se/#results> (hämtad 2020.12.01). I löpande text: Socialstyrelsens termbank.

United Nations Treaty Collection, senast uppdaterat 2021.01.02, URL:

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=I-V-15&chapter=4&clang=en (hämtad 2021.01.02).

I löpande text: United Nations Treaty Collection (2021.01.02).

Övrigt

Amnell, Martin, *Föräldraansvaret [...] kan dock i vissa fall behöva kompletteras med insatsen "personlig assistans". Om barns rätt till personlig assistans, föräldrars ansvar, och rättssäkerhet*, Student essay, Göteborgs Universitet, 2017, <http://hdl.handle.net/2077/52077> (hämtad 2020.12.21). I löpande text: Amnell (2017).

Försäkringskassan, *Bedömning av föräldraansvar och väntetid under dygnsvilan inom assistansersättning*, Rättsligt ställningstagande, 2018:01.

URL: <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/f935e1a8-bdc2-4626-a067-47edac8c71f5/foraldraansvar-och-vantetid.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>, (hämtad 2020.12.11).

I löpande text: Försäkringskassan, Rättsligt ställningstagande 2018:1.

Försäkringskassan, *Personkrets och grundläggande behov: bedömningen av grundläggande rekvisit för assistansersättning*, Rättslig uppföljning 2015:2.

URL: [https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/2c2ed5a7-2207-4ac6-8c7f-](https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/2c2ed5a7-2207-4ac6-8c7f-8c821a6b0c58/rattslig_kvalitetsrapport_2015_02.pdf?MOD=AJPERES)

[8c821a6b0c58/rattslig_kvalitetsrapport_2015_02.pdf?MOD=AJPERES](https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/2c2ed5a7-2207-4ac6-8c7f-8c821a6b0c58/rattslig_kvalitetsrapport_2015_02.pdf?MOD=AJPERES)

(hämtad 2021.01.02). I löpande text: Försäkringskassan, Rättslig uppföljning 2015:2.

Försäkringskassan, *Rättsfallsöversikt: personlig assistans (föräldraansvar)*, Rättslig uppföljning 2015:1. URL:

https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/53b4d9bb-705d-4838-9c78-6488b994023b/rattslig_uppfoljning_2015_1.pdf?MOD=AJPERES

(hämtad 2020.12.11).

I löpande text: Försäkringskassan, Rättslig uppföljning 2015:1.

Regeringskansliet, Socialdepartementet *Svar på frågor från FN-kommiteén om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*, Promemoria, 2019.

URL: <https://www.regeringen.se/4ada4e/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/funktionshinder/sveriges-sammanslagna-andra-och-tredje-rapport-till-fns-kommitte-for-konventionen-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning.pdf> (Hämtad 2021.01.05). I löpande

text: Socialdepartementet (2019).

Riksförbundet FUB, Larsson, Monica (red), *Föräldraansvar till barn med funktionsnedsättning: Hur tolkas och tillämpas begreppet föräldraansvar vad gäller insatser till barn enligt LSS och ersättningar enligt SFB?*, 2018.

URL: https://www.fub.se/files/rapport_foraldraansvar_2018_webb_utan_bilder_sida_f_sida.indd_.pdf (hämtad 2020-10-28) I löpande text:

Riksförbundet FUB (2018).

Funktionsrätt i Sverige m.fl., Ahlgren, Mia (red.), *Respekt för rättigheter: Rapport om hur Sverige lever upp till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2019*, 2019.

URL:<https://funktionsratt.se/wp-content/uploads/2020/11/respekt-for-rattigheter- rapport.pdf> (hämtad 2020-11-30). I löpande text: Funktionsrätt i Sverige m.fl. (2019).

Rättsfallsförteckning

Högsta Förvaltningsdomstolen

RÅ 1997 ref. 23

RÅ 2001 ref. 33

RÅ 2008 ref. 17

RÅ 2008 ref. 27

RÅ 2008 ref. 78

RÅ 2009 ref. 57

RÅ 2010 ref. 17

HFD 2011 not. 81

HFD 2012 ref. 41

HFD 2015 ref. 46

HFD 2017 ref. 27

HFD 2018 ref. 21

HFD 2019 ref. 56

HFD 2020 ref. 7

Kammarrätten i Göteborg

Mål nr. 3487-18

Mål nr. 3692-18

Mål nr. 5217-18

Mål nr. 5976-18

Mål nr. 876-19

Mål nr. 3200-19

Mål nr. 6381-19

Kammarrätten i Jönköping

Mål nr. 1438-18

Mål nr. 2577-18

Mål nr. 1390-19

Kammarrätten i Stockholm

Mål nr. 6958-18

Mål nr. 8201-18

Mål nr. 25-19

Mål nr. 2885-19

Mål nr. 3442-19

Mål nr. 5548-19

Mål nr. 5549-19

Mål nr. 3523-20

Kammarrätten i Sundsvall

Mål nr. 951-18

Mål nr. 1210-18

Omprövningsbeslut från Försäkringskassan

030169-2016

60055-2016

69986-2016

75349-2016

005677-2017

007886-2017

024337-2017

002594-2017

15245-2017

15371-2017

170366660897_2018-0006315024

180372361274_2018-008702953

180378681331_2018-0010595462

180380258495_2018-0019313437

180381827070_2018-0019856686

180401729828_2018-0030306388

180408614342_2018-0036265298

180408614554_2018-0035880603